

"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir

№ 181 (7106)

İlk azad və demokratik seçkilər:

3 oktyabr 1993-cü il

3 oktyabr 2024-cü il.
Qiyməti 60 qəpik

**Azərbaycan Prezidenti:
"Ermənistan törətdiyi bütün
cinayətlərə görə üzr istəməlidir"**

"Qara Gün" müharibəsi

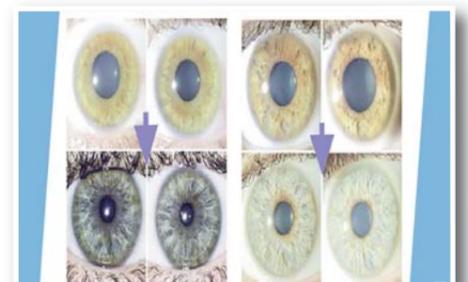
Livana hücumdan sonra
İran İsrailə yüzlərlə raket atıb

Tanınmış aktivist: "Fransanın
hökuməti irqçidir və məqsədləri
Afrika xalqlarını məhv etməkdir"

**Keratopiqmentasiya:
dəb sizi kor edə bilər**

**"Qərbin Azərbaycana qarşı
siyasəti heç vaxt bitməyib"**

96 yaşlı sürücü
cərimələndi, 103
yaşadək maşın
sürə bilməyəcək...

**SUQOVUŞAN:
su aydınlıqdır**

Azərbaycan Prezidenti: "Ermənistan törətdiyi bütün cinayətlərə görə üzr istəməlidir"

"Ermənistan beynəlxalq humanitar hüquqdan irəli gələn öhdəliklərini pozaraq Birinci Qarabağ müharibəsində itkin düşmüş şəxslərin taleyi və kütləvi məzarlıqların dəqiq yeri haqqında məlumatları təqdim etməkdən imtina edir. Ermənistan törətdiyi bütün cinayətlərə görə üzr istəməlidir."

Bu fikir Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin "İqlim dəyişikliyi və insan hüquqları: ombudsmanların və milli insan hüquqları təsisatlarının rolu" mövzusunda təşkil olunan Beynəlxalq Bakı Forumunun iştirakçılarında müraciətində yer alıb.

"Münaqişə bitməyə, əfsuslar olsun ki, Ermənistanın otuzillik hərbi təcavüzünün ağır fəsadları hələ də davam edərək insanların həyatına və ətraf mühitə böyük təhlükə yaradır. Ermənistan uzun müddət işğal altında saxladığı ərazilərimizdə ekosid, urbisid, kultursid törədərək torpaqlarımızı və çaylarımızı çirkəndirmiş və zəhərlənmiş, meşələrimizi məhv etmiş, şəhər və kəndlərimizi dağıtmış, habelə burada insanların yaşamaq hüququnu təhdid edən və ətraf mühitə ciddi ziyan vuran çoxsaylı minarlar basdırmışdır. Eyni zamanda, xalqımızın bəşəri əhəmiyyətə malik mədəni irsi dağıdılmış, dini-mədəni abidələrimiz yerlə-yeksan edilmişdir", - deyərək dövlətimizin başçısı bildirib.

Dövlətimizin başçısı öz müraciətində diqqətə çatdırıb ki, Azərbaycan dövləti itkin düşmüş şəxslərin taleyinin müəyyənəşdirilməsi üçün bütün zəruri addımları atır. Qeyd edib ki, 1993-cü ildən etibarən Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyası bu humanitar missiyanı layiqincə yerinə yetirir. Vətən müharibəsindən sonra Komissiyanın fəaliyyəti daha da genişləndirilib və yaxşı nəticələr əldə edilib. Birinci Qarabağ müharibəsində itkin düşmüş şəxslərdən 155 nəfərin şəxsiyyəti eyniləşdirilib və onlar hərbi ehtiram göstərilməklə dəfn edilib.

"Bu günədək dövlət qurumlarımız, itkin düşmüş şəxslərin doğmaları, vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri tərəfindən müxtəlif beynəlxalq təşkilatlara dəfələrlə müraciətlər edilsə də, əfsuslar olsun ki, bu məsələdə də ikili standartlarla üzləşirik. Aidiyyəti beynəlxalq qurumlar bu müraciətlərə səssiz qalmamalı və qətiyyətli addımlar atmalıdır.

Azərbaycan beynəlxalq ictimaiyyətin məsuliyyətli üzvü kimi silahlı münaqişələr zamanı itkin düşmüş şəxslər məsələsinə yalnız öz problemi kimi deyil, dünyanın bir sıra ölkələrinin üzleşdiyi qlobal problem kimi yanaşır. Ölkəmizin təşəbbüsü ilə BMT Baş Assambleyasında hər iki ildən bir itkin düşmüş şəxslər mövzusunda qətnamənin irəli sürülməsi və konsensusla qəbul olunması bu məsələyə beynəlxalq səviyyədə diqqətin artırılması istiqamətində fəaliyyətimizin tərkib hissəsidir", - deyərək Azərbaycan Prezidenti bildirib.

Azərbaycan Prezidenti qeyd edib ki, 30 ildən artıq müddət ərzində əsas hüquqları kobud şəkildə pozulmuş və yurd-yuvalarından qovulmuş soydaşlarımızın doğma torpaqlarına qayıtması üçün işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə hazırda genişmiqyaslı quruculuq işləri aparılır, işğal dövründə dağıdılmış infrastruktur və ekosistem bərpa olunur, yaşıl enerji zonası elan edilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə yeni şəhərlər və kəndlər inşa edilir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev öz müraciətində eyni zamanda bildirib ki, Azərbaycan BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərindən irəli gələn öhdəliklərə uyğun olaraq iqlim dəyişmələri və onun mənfi təsirləri ilə mübarizəyə xüsusi önəm verən ölkələr sırasındadır. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycanın 2030-cu ilə qədər sosial-iqtisadi inkişafına dair beş milli prioritetindən biri "Təmiz ətraf mühit və yaşıl artım ölkəsi" kimi müəyyən

edilmişdir. Bu prioritetə uyğun olaraq, ölkəmizdə ətraf mühitin sağlamlaşdırılması, yaşılıqların bərpası və artırılması, su ehtiyatlarından və dayanıqlı enerji mənbələrindən səmərəli istifadənin təmin edilməsi istiqamətində məqsədyönlü işlər aparılır.

Azərbaycanın, eyni zamanda, qlobal iqlim fəaliyyətinə də töhfə verən ölkə olduğunu bildiren dövlətimizin başçısı əlavə edib: "Əlaqədar haldır ki, bu Forum bütün dünya üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən və cari ilin noyabrında Azərbaycanın ev sahibliyi edəcəyi BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası - COP29 ərəfəsində keçirilir. Bu cür mötəbər tədbirin ölkəmizdə keçirilməsi Azərbaycana olan böyük hörmət və etimadın, eləcə də ölkəmizin bütün səviyyələrdə iqlim dəyişmələrinin qarşısının alınması işinə verdiyi töhfəsinin göstəricisidir. İnanıram ki, COP29 yaşıl, ədalətli, inklüziv və dayanıqlı dünya naminə iqlim həmrəyliyinə gücləndirilməsinə mühüm tökan verəcəkdir".

Prezident İlham Əliyev qeyd edib ki, bugünkü tədbirin Azərbaycanda təşkili həm iqlim dəyişmələrinin qarşısının alınması, həm də insan hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı ölkəmizin qətiyyətini nümayiş etdirir. Forum iqlim dəyişmələrinin yaratdığı problemlər və onların həlli yollarının insan hüquqları perspektivindən müzakirə edilməsi, bu sahədə mövcud müsbət təcrübə mübadiləsinin aparılması baxımından əhəmiyyətə malikdir.

Dövlətimizin başçısı Forumda iştirak edən xarici ölkələrin ombudsmanları və milli insan hüquqları institutlarının nümayəndələri arasında mövcud olan tərəfdaşlıq əlaqələrini yüksək qiymətləndirib, müzakirə ediləcək və ümumi maraq kəsb edən məsələlərlə bağlı gələcək birgə fəaliyyətin sistematik, əlaqəli və daha effektiv qurulması üçün təmasların intensivləşdirilməsini vacib hesab edib.

İcma: "ABŞ hökumətini azərbaycanlılara qarşı ayrı-seçkiliyə son qoymağa çağırırıq"

Biz ATƏT-in İnsan Olçüsü Konfransında çıxışı edən ABŞ dövlət katibinin demokratiya, insan haqları və əmək məsələləri üzrə köməkçisi Dafna Rəndin "Dağlıq Qarabağda" insan hüquqları və humanitar hüquqların pozulmasına istinad etməsini qınayırıq. AZƏRTAC xəbər verir ki, bu barədə Qərbi Azərbaycan İcmasının bəyanatında bildirilib.

Bəyanatda, həmçinin deyilir: "Əvvəla Azərbaycanda "Dağlıq Qarabağ" adlı heç bir region mövcud deyil. ABŞ rəsmisinin işğal və separatçılıqla assosiasiya olunan bu termini işlətməsi Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə hərmətsizlikdir.

İkincisi, Azərbaycan ərazi bütövlüyünü və suverenliyini bərpa edərkən Qarabağ bölgəsində heç bir insan hüquqları və humanitar hüquq pozulması halı baş verməmişdir. Etnik ermənilərin Azərbaycan cəmiyyətinə inteqrasiyadan imtina etməsini hüquq pozuntusu kimi qələmə vermək tamamilə qəbuledilməzdir.

Nəhayət, ABŞ-nin Ermənistanın etnik təmizləmə və hərbi təcavüzü nəticəsində azərbaycanlıların hüquqlarının kütləvi şəkildə pozulmasına onilliklər ərzində göz yumması fonunda bu bəyanat, azərbaycanlılara qarşı etnik və dini mənsubiyyətinə görə ayrı-seçkiliyin bariz sübutudur. Ermənistan-dan axırıncı deportasiya zamanı qovulmuş 300 000-dən çox azərbaycanlı hələ də öz evlərinə geri qayıda bilmir. Keçmiş işğal altında olan Azərbaycan torpaqlarından qovulmuş 700 000-dən çox azərbaycanlı otuz il ərzində geri qayıda bilməmişdir.

Həmin ərazilər işğaldan azad olunsada, oraların Ermənistan tərəfindən viran qoyulması və orada milyonlarla mina basdırılması səbəbindən keçmiş məcburi köçkünlərin öz evlərinə qayıdışı çətinləşmişdir.

Biz ABŞ hökumətini azərbaycanlılara qarşı ayrı-seçkiliyə son qoymağa, bölgədə yenidən münaqişə alovlandırmaq cəhdlərindən əl çəkməyə və deportasiya olunmuş azərbaycanlıların Ermənistana qayıdışına dəstək olmağa çağırırıq."

Tanınmış aktivist: "Fransanın hökuməti irqçidir və məqsədləri Afrika xalqlarını məhv etməkdir"

Özümün həyat təcrübəmdən deyərək bilərəm ki, mən hər zaman Fransanın Afrika xalqlarına qarşı təzyiqlərinin şahidi olmuşam. Fransada doğulmuş biri kimi qətiyyətlə deyirəm ki, fransızların qaradərililərə qarşı irqçi münasibət göstərdiyini öz gözələrimlə görmüşəm. Xüsusilə siyasi jurnalist olaraq çalışdığım illərdə bu hallar çox geniş yayılmışdır.

AZƏRTAC xəbər verir ki, bu sözləri oktyabrın 2-də Afrikada Fransanın neokolonializm siyasətinə həsr edilmiş beynəlxalq konfransla bağlı keçirilən brifinqdə tanınmış aktivist Kemi Seba deyib.

K.Seba bildirib: "Beynəlxalq qurum olaraq Afrikada və dünyanın dörd bir yanında yaşayan Afrikaəsilli xalqların yanında olmağa çalışırıq. Neomüstəmləkəçiliyə qarşı mübarizə aparən bir təşkilatın rəhbəriyəm və azərbaycanlı qardaşlarımızla birlikdə güclü əməkdaşlıq qurmaq üçün buraya gəlmişəm".

Tanınmış aktivistin sözlərinə görə, Fransanın Afrika xalqları ilə bağlı yaratdığı bərabərsizliklərə qarşı o, öz təşkilatı çərçivəsində neomüstəmləkəçiliyə qarşı mübarizəyə başlayıb. "Fransanın hökuməti irqçidir və məqsədləri Afrika xalqlarını məhv etməkdir. Neomüstəmləkəçiliyə son qoymaq üçün yeganə yol uzun illərdə apardığımız mübarizəni davam etdirməkdir. Afrika xalqları öz suverenliyini bərpa etməli və təbii resurslarını nəzarətə götürməlidir. Biz Afrika xalqları arasında birliyə inanırıq və bu, bizim üçün prioritetdir. Bizimlə münasibət qurmaq istəyənlər də bu birliyə hörmət etməlidirlər. Yeni nəsil artıq heç kimin oyuncağı olmayacaq", - deyərək əlavə edib.

İlk azad və demokratik seçkilər: 3 oktyabr 1993-cü il

Hər bir xalqın formalaşması və dünya miqyasında yerinin və rolunun möhkəmlənməsi onun uzaqgörən, müdrik liderinin olmasından asılıdır. Təəssüflər olsun ki, bugünkü realıqda elə xalqlar var ki, lider probleminin olması səbəbindən ağır, məşəqqətli həyat yaşamaqla bərabər dövlət müstəqlliyinin itirilməsi təhlükəsi ilə üz-üzə qalır. Oxşar ağır faciəli dövr 1991-1993-cü illərdə Azərbaycanda yaşanmışdır. Fakt ondan ibarətdir ki, 1991-1993-cü illər ölkəmizin müasir tarixində hərc-mərclik, kaos və anarxiya dövrü kimi xatırlanır. Faciələrin kökündə isə 1991-1993-cü illərdə Azərbaycan rəhbərlik etmiş şəxslərin idarəetmədə bacarıqsız, səriştəsiz, siyasi hadisələrə qiymət vermək, gələcəyi görmək imkanlarından məhrum olmalarından irəli gəlirdi. Beynəlxalq aləmlə əlaqələrin qurulmasında ciddi problemlərin yaşanması, uzaq, yaxın dövlətlərlə əməkdaşlıq əlaqələrinin yaradılmasında ciddi səhvlərə yol verilməsi Azərbaycan dövlətinə xeyli çətinliklər yaratmışdı. Əlavə olaraq müxtəlif qüvvələrin əlində oyuncağa çevrilən silahlı birləşmələr ölkədə hərci-mərciliyin və özbaşınalığın artmasına, xalqın qorxu altında yaşamasına gətirib çıxarırdı. Belə ağır vəziyyətdə xalqın ümidi tamamilə sarsılmışdı, insanlar ölkədən getmək üçün çıxış yolları axtarırdı.

“Azərbaycan Sizin sözlünüzü gözləyir”

1993-cü ilin iyunda Gəncədə qardaş qanının axıdılması və silahlı birləşmələrin əhalini hədələməsi ölkədə həlli mümkün olmayan problemlərin yaranmasına gətirib çı-

““Səs” qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir” deyən Ulu Öndər Heydər Əliyev bununla dövlətçiliyə xidmət edən, milli maraqlara dəyər verən mətbuata xüsusi hörmət göstərdiyini nümayiş etdirib

fəaliyyət göstərir.

Bir sözlə, mövcud iqtidar ictimai-siyasi gedişatlara tam nəzarət edə bilmir. Cəmiyyət obyektiv qanunauyğunluqlardan daha çox subyektiv mülahizələrə əsasən idarə olunur. Ən dəhşətli odur ki, siyasi və iqtisadi sistemdə əsaslı islahatlar aparılmır. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya aktında təsbit olunmuş hakimiyyət bölgüsü havadan asılı qalmış, hüquqi dövlətin yaradılması yolunda real addımlar atılmamışdır. İqtidarın idarəetmə səriştəsi, təcrübəsi, bacarığı olmayanda zora əl atması təbiidir. Qərribə burasındadır ki, prezidentdən tutmuş respublikanın müxtəlif vəzifəli şəxsləri dəfələrlə öz müsahibələrində bildiriblər ki, artıq hakimiyyəti bizim əlimizdən heç kəs ala bilməz, çünki ordu və polis bizə xidmət edir.

Dünənə kimi küçə, meydanlarda səhərdən axşama qədər demokratiyadan danışanlar görünür demokratiyanın mahiyyəti-

xarırdı. Aydın tefəkkürlü ziyalılar, böyük xalq kütlələri vətəndaş müharibəsindən qaçmağın və ölkənin düşdüğü böhrandan çıxarması yolunu Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə gəlməsində gördülər. Bu məqsədlə 1992-ci il oktyabrın 16-da 91 nəfər ziyalı o dövrün ən oxunaqlı, xalqın tribunası olan “Səs” qəzeti vasitəsi ilə Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevə müraciət ünvanladı. “Azərbaycan Sizin sözlünüzü gözləyir” başlığı ilə ünvanlanan müraciətdə deyilirdi: “Möhtərəm Heydər bəy! Hamımız görürük ki, respublikamızın, xalqımızın vəziyyəti gündən-günə ağırlaşır. Azərbaycan sözün əsl mənasında siyasi, mənəvi böhran keçirir. Bunun da əsas səbəbi son illər respublikada mövcud olan və getdikcə daha da güclənən hakimiyyət böhranıdır. Ali hakimiyyət və idarəetmə orqanları Konstitusiyaya zidd, “real vəziyyətə uyğun” fəaliyyət göstərməklə, əslində iflic vəziyyətinə düşmüşdür. Bir çox dövlət orqanları heç bir hüquqi əsas olmadan yaradılıb

nin nə olduğunu dərk etmirlər. Əsl demokratik ölkələrdə ordu, polis, başqa inzibati orqanlar siyasətdən kənarıdır və bütün bu qüvvələr hakimiyyətdə olanlara deyil, xalqa xidmət edirlər. Rəhbərliyin siyasi naşılığından, idarəetmə səriştəsizliyindən, hakimiyyət hərisliyindən həm daxildən, həm də xaricdən müəyyən qüvvələr öz mənafehləri üçün məharətlə istifadə edirlər. Əgər dünənə qədər Azərbaycanın sərvətləri bir istiqamətə daşınıb aparılırdısa, indi var-dövlətimiz bir neçə səmtə axıdılır. Bir sıra Şərq ölkələrindən qovulmuş Qərb inhisarçıları indi asanlıqla çoxdan həsrətində olduqları Bakı neftini ələ keçirirlər. Belə gedərsə biz siyasi əsarətdən qurtarmamış, tezliklə iqtisadi əsarətə məruz qalacağıq. Çünki respublikanın olan-qalan iqtisadi potensialı sürətlə dağılır, təbii sərvətlərimiz talan edilir”.

Hər zaman ürəyi xalqla döyünən Dahi Öndər Heydər Əliyev ziyalıların narahatlığını və təşviş hissi keçirmələrini anlayırdı.

Ardı Səh. 4

Əvvəlki Səh. 3

Ona görə də, 24 oktyabr 1992-ci il tarixli cavab məktubu göndərdi, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasına və ona rəhbərlik etməyə razılıq verdi. Ziyalılara cavab məktubunda Dahi Öndərimiz Heydər Əliyev qeyd edir ki, 16 oktyabr 1992-ci il tarixli "Səs" qəzetində dərc olunan müraciətinizlə böyük diqqət və ehtiramla tanış oldum. Müraciətinizdən, mətbuat və televiziyadan, Azərbaycanın müxtəlif bölgələrindən gələn məktublardan aldığım məlumatlardan aydın olur ki, respublikada ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi vəziyyət son dərəcə ağırdır. Bu şəraitdə Azərbaycan ziyalılarının narahatçılığı haqlıdır və təqdirləyicidir".

Ulu Öndərimiz daha sonra onu da vurğulayı ki, Azərbaycanın bugünkü həyatı və gələcək taleyinə dair digər problemlər də mənə narahat edir: "Lakin Sizin müraciətinizə cavab verərkən yuxarıda göstərilən məsələlərə daha öncə diqqət yetirməyi lazım bilərəm. Zənnimcə, onların ən qısa müddətdə həlli müstəqil Azərbaycan dövləti üçün son dərəcə vacibdir. Azərbaycanın çağdaş və gələcək taleyi ilə bağlı bu problemlərinə biganə qalmağa heç kəsin haqqı yoxdur.

Güman edirəm ki, müstəqil Azərbaycan dövlətinin gələcək həyatının və fəaliyyətinin əsasını təşkil edən demokratiya və siyasi plüralizm şəraitində Sizin müraciətinizdə göstərilən yeni Azərbaycan siyasi partiyasının yaradılması obyektiv zərurətdən doğulur. Belə partiya Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edərək, yeni müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmləndirilməsində və inkişafında tarixi rol oynaya bilər. Əgər belə partiya yaradılsa, onun fəaliyyətində fəal iştirak etməyə hazırım".

Beləliklə, xalqın istəyi və Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin razılığı əsasında Yeni Azər-

İlk azad və demokratik seçkilər: 3 oktyabr 1993-cü il

"Səs" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir" deyən Ulu Öndər Heydər Əliyev bununla dövlətçiliyə xidmət edən, milli maraqlara dəyər verən mətbuata xüsusi hörmət göstərdiyini nümayiş etdirib

baycan Partiyasının quruculuğuna başlanıldı və 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvanda keçirilən təsis konfransında Yeni Azərbaycan Partiyası təsis edildi və Ulu Öndər Heydər Əliyev partiyanın Sədri seçildi. Həmişəyə çıxaraq onu vurğulamaq lazımdır ki, 1992-ci ildən başlayaraq, "Səs" qəzeti hakimi Yeni Azərbaycan Partiyasının təşkilatlanmasında baza rolunu oynayaraq, partiya yarandıqdan sonra onun əsas mətbu rəhbəri kimi fəaliyyətini davam etdirib. Partiyanın bəyanatlarını, yığıncaqlarını və sair tədbirlərini öz səhifələrində geniş işıqlandırır. Sonralar Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev "Səs" qəzetinin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirib və "Səs" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir" deyərək bildirdi. Böyük şəxsiyyətin, dahi liderin "Səs" qəzetinə verdiyi yüksək qiymət ümumiliklə də, dövlətçiliyə xidmət edən, milli maraqların qorunmasına öz tövəhsini verən mətbuata göstərilən yüksək hörmət və dəyərin nümunəsidir.

Azad və demokratik seçki ənənəsinin əsasının qoyulduğu tarix

Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılma-

sı və Ulu Öndəri Heydər Əliyevin partiyanın Sədri seçilməsi xalqda gələcəyə olan ümidləri artırdı. Vəziyyətin daha da ağır xarakter almaması üçün xalq Ulu Öndər Heydər Əliyevi Bakıya gəlməyi və onları bələklərdən xilas etməyi xahiş etdi. Dahi Öndər 1993-cü il iyunun 9-da xalqın çağırışına səs verərək Bakıya qayıtdı. Ulu Öndər Heydər Əliyev iyunun 15-də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri seçildi, iyunun 24-də isə Milli Məclisin qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə başladı. Həmin vaxtdan etibarən Dahi Öndərimiz ölkədə siyasi sabitliyə nail olmağa, iqtisadi, sosial sahədə inkişaf əldə olunması istiqamətində mütərəqqi addımlar atmağa başladı və qısa müddətdə qarşıya qoyulan vəzifələrə nail oldu. Azərbaycan tədricən beynəlxalq aləmə inteqrasiya olundu və ayrı-ayrı ölkələrlə əməkdaşlıq münasibətləri yaradıldı. Tarixi proseslərin ən böyük hadisəsi isə 1993-cü il oktyabrın 3-də keçirilmiş prezident seçkilərində Azərbaycan xalqının mütləq əksəriyyətinin Dahi Öndərimiz Heydər Əliyevə səs verərək Onun Prezident seçilməsini dəstəkləməsidir. 1993-cü il oktyabrın 3-də keçirilmiş prezident seçkilərində səsvermədə iştirak edən 3 milyon 966 min 327 seçicinin 3 milyon 919 min 923 nəfəri,

ya xud 98,84 faizinin seçimi Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev oldu. Bu seçki həm də müstəqilliyini bərpa etmiş respublikamızda keçirilən ilk demokratik seçki və xalqın sərbəst siyasi iradəsinin şəffaf və parlaq təzahürü idi. Bu seçkidə xalqımız görkəmli siyasi və dövlət xadimi Heydər Əliyevə dərin etimadını nümayiş etdirdi. Seçki ərəfəsi xalqın görüşündə Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev demişdir: "Azərbaycan Respublikasında demokratik, hüquqi dövlət qurulmalıdır. Azərbaycan Respublikası demokratiya yolu ilə getməlidir, heç vaxt totalitar sistemə, kommunist rejiminə qayıtmamalıdır. Azərbaycan Respublikasında siyasi plüralizm hökm sürməlidir. İnsan, söz, din, dil azadlığı - bunların hamısı bərqərar edilməlidir. İnsan hüquqlarının qorunması bizim əsas məqsədlərimizdən biri, dövlət orqanlarının, hüquq-mühafizə orqanlarının əsas vəzifələrindən biri olmalıdır. Dövlətin hüquqları da qorunmalıdır. Biz iqtisadiyyatda köklü islahatlar aparıb, bazar iqtisadiyyatına keçməliyik. Bizim borcumuz bütün Azərbaycanın simasını dəyişdirmək-

dir, Azərbaycanı inkişaf etmiş, sivilizasiyalı, demokratik prinsiplərlə yaşayan bir dövlətə, cəmiyyətə çevirməkdir, Azərbaycan vətəndaşlarının gələcək həyatını azadlıq, demokratiya yolu ilə təmin etməkdir. Biz bu yolun yolçusuyuq, bu yolla da gedəcəyik. Bu yol xalq yoludur". Ulu Öndər Heydər Əliyevin prezident seçkilərdə böyük üstünlüklə qələbə qazanması xalqın Ona olan hədsiz sevgisinin, böyük dəyərinin göstəricisi idi. 3 oktyabr 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməsi ölkəmizdə əsl demokratik seçki nümunəsi olmuşdur. Həmin seçki də xalqın və dövlətin möhtəşəm həmrəyliyi və birliyi ölkəmizə qələbə qazandırmış, yeni tarixi epoxanın yaranmasının bünövrəsinə çevrilmişdir. Tam qətiyyətlə demək olar ki, bugünkü azad və demokratik, xalqın iradəsi əsasında baş tutan seçkilərin ilkin bünövrəsi 3 oktyabr 1993-cü ildə qoyulub.

İLHAM ƏLİYEV

Namaz İslamın beş şərtindən biridir və günün müəyyən vaxtlarında edilən ibadətdir. Namaz ən yüksək ibadətdir. Hz. Adəmdən bəri hər bir dində namaz vaxtı olmuşdur. Hz. Muhəmməd (s) tərəfindən müsəlmanlara vacib edilmişdir. Namaz bütün ibadətləri özündə cəmləşdirən və insanları Allaha yaxınlaşdıran yaxşı əməldir.

Bəs, ilk dəfə namaza başlayanlar necə etməlidir? Bilməyərəkdan edilən yanlışlıqlar namazı batil edirmi?

SİA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

Niyə namaza başlayım?

Namaz qılarkən, dəstəmaz alanda, oruc tutanda niyyət etdiyimiz kimi, namaza başlamaq üçün də niyyət və istək olmalıdır. Ən əsası İslamda vacib ibadət olan namaz möminlər olaraq artıq bizim borcumuzdur. Necə ki, fiziki həyatımızı davam etdirmək üçün yemək, içki və sığınacaq kimi əsas ehtiyaclarımızı qarşılmalıyıq. Mənevi ehtiyaclarımızı

Necə namaz qılaq?

sib etsin. Amin İnşallah".
İlahiyyatçı Mircəfər Əy-yubov: "İlk dəfə namaza başlayan insanlara ilk tövsiyə budur ki, namazı dəqiq öyrənsinlər. Dəqiq dedikdə ərəblər kimi tam dəqiqliklə öyrənmək tələb olunmur, amma məsələ burasındadır ki, necə öyrəndilərsə, elə o cür də gedəcəklər. Ondan sonra yenidən gedib öyrənməyə adətən insanlar tənbəllik edir.

Namazın sözlərini dəqiq və qaydasında dəqiq öyrənsinlər. Bu birinci tövsiyədir. İkincisi, minimal vacibləri öyrənsinlər. Məsələn, namazın müəyyən hissələrində əlavə bəyənən zikrlər vardırsa da onları da özlərinə yükləməsinlər. Onları sonralar öyrənelər. Əsas namazın ən qısa, ən vacib formatını öyrənilib o şəkildə namazı qılsınlar.

Namaza ilk başlayan insan nə qədər ki öyrənmək

prosesini davam etdirir, onun etdiyi yanlışlar əfv olunur, bağışlanır. Amma bu o demək deyil ki, elə adını öyrənirəm qoyub, aylarla yanlış qılsınlar. Yox, bu da doğru deyil. Bir müddət bir vərəqdə üzündən oxuyaraq da qıla bilərlər. Sonralar vərdiş edəcək və sözlərin hamısını əzbərdən deyə biləcəklər. Allah bütün namaz qılanların namazını qəbul etsin".

məktəb, mədrəsə bu barədə keçməyib, bilmir, məlumatsızdır. İnsan bildisə mütləq bunları gerek icra etsin.
İlk öncə namazı bacardığı qədər öyrənsə, çalışsın bilənlərdən öyrənsin, düzgün insanlara yönəlsin, yeni dini bilən, namazı, ibadətləri düzgün icra edən insanlardan bunun qayda-qanununu öyrənsin. Bu gün onlayn imkanlar var və bu imkanlardan istifadə edərək namazı öz şəriətinə uyğun öyrəne bi-

lən. Sadəcə olaraq namazlarda cüzi fərqlər var. Məsələn, insan öz namazını bilmək üçün yeni, mühitində, şəraitində bilən adamlara yönəlir, ya məscidə gedir, məsciddəki insanlardan bunu sorğu-sual edir və ona başa salırlar ki, namazın vacib hökmləri bunlardır.

Birdən hardasa yanlışlığa yol verərsə, İnşallah günahı olmaz. Yeni bilə-bilə səhv etməsin. Bilməyərəkdan xırda səhvlər varsa, onları da bilən zaman çalışsın düzəlsin və tərk etsin. Çünki namaz peyğəmbərimizin qıldığı formada təbii ki sözlər ərəb sözləridir Quran ayələrindən istifadə edir. Bizim ləhcəyə və tələffüzə tam şəkildə uyğun gəlməyə də insan bacardığı qədər onu düzgün öyrənmək üçün səy etməlidir, çalışmalıdır. Bir də hardasa savadlı insandan eşidərsə bir kəlmədə ki, mən bunu düzgün deməmişəm, yerində icra etməmişəm. İnşallah onun günahı olmaz. Amma ilk öncə namazı icra etmək üçün savadlı və bilən insandan onu öyrənsə daha gözəldir, onda yanlışlığa yol verməz. Allah ibadətərimizi qəbul etsin. Bizi Allaha ibadət edənlərdən qərar versin İnşallah və hər bir insana duam odur ki, sağlığında namaz qılmağı nə-

Bilmədən səhv qılan namaz qəbul olunurmu?

Səhv və ya unutqanlıqla səhv oxunubsa, səhv sözlərin əməllərində olarsa, mənə dəyişikliyi olsa belə, namaz batil olmaz. Dayanmalarda səhvə yol verildikdə yeni, dayanacağı yerdən keçib, keçəcəyi yerdə dayansa, mənasında dəyişiklik olub-olmamasından asılı olmayaraq, namaz batil deyil.

Ayşən Vəli

üçün dinimizin şərti olan namaz borcumuzu yerinə yetirməyə borcluuyq.

Üstəlik, namazı təkbaşına zərurət hesab etmək olmaz. Namaz dünya həyatımıza rifah gətirən bir əməldir. Məsələn, namaz qılmaq üçün dəstəmaz alanda insan təzələnir, təmizlənir. Namaz qılmayan hansı şəxs gündə 5 dəfə əl-ayağını yuya bilər? Namaz da Allahın nemətinə şükür edən, bizi Allahın cənnətinə və gözəlliyinə çatdıran bir ibadətdir. Namaz insanın Allahla görüşüb söhbət etdiyi andır.

Namaz qılmayan müsəlman palçığa düşmüş qızıl parçası kimidir. Palçıqda görünən qızıl parçasını necə götürüb silmək, cilalamaq və layiq olduğu yerə necə qoymaq olar?

1. Namaz qılmaq üçün namaz dəstəmazı və qüsl dəstəmazı almalıyıq.

- Namaz dəstəmazı necə alınır
- Qüsl dəstəmazı necə alınır

2. Namaz surələrini və dua dualarını öyrənin və əzbərləyin

- Namaz surələrini əzbərləyin
- Namaz dualarını əzbərləyin

3. Namazın əsaslarını öyrənin

- Namazın fərqləri
- Namaz şərtləri
- Namaz növləri

4. Beş rükət namazı öyrənin

- Rükətlər

5. Təfərrüatlı və şəkillərlə dua etməyi öyrənin

- Kişilər üçün dua
- Qadınlar üçün dua

6. Beş vaxt namazı və cümə namazını öyrənmək vaxtıdır

Qafqaz Müsəlmanlar İdarəsinin sədr müavini Hacı Fuad Nurullayev: "Allaha ibadət vacibdir. Hər bir müsəlmanın boynunda haqdır ki, Allahına, Yaradanına ibadət etsin. Bu ibadətin də ən önəmli namazdır. Namaz dinimizdə vacib olan ilk əməllərdəndir. Həddi-büluğ olmuş insanlar mütləq özünü müsəlman bilirsə, namaz qılmalıdır. Bunun üçün dinimizdə boynunda haqq var və bunu mütləq etməlidir. Etmirsə təbii ki öyrənməli və bunun icrası üçün tələsməlidir. Yeni, namaz qılmırsa, insan sağlamsa, bütün imkanları varsa, oruc tutmasa, dinin vacibatlarını icra etməsə günah qazanmış olur. Əlbəttə indi bu mühit, şərait ki var, insanlar bir çox dini vaciblərdən xəbərsiz olublar, onları ailədə öyrədən yoxdur və yaxud bir

Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi, Ulu Öndər Heydər Əliyev ölkə həyatının bütün sahələrini əhatə edən misilsiz xidmətləri ilə adını Azərbaycan dövlətinin tarixinə əbədi olaraq həkk etmişdir. Xalqın və ölkənin taleyində əvəzsiz rolu olan Ulu Öndər Heydər Əliyev zəngin siyasi təcrübəsi, yüksək idarəçilik bacarığı, Vətənə olan tükənməz sevgisi ilə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini təhlükədən qurtardı. Xalqını zamanın mürəkkəb tarixi-siyasi sınaqlarından uğurla çıxaran və ardıcıl mübarizə apararaq onu müstəqilliyə qovuşdurən Ulu Öndər Heydər Əliyev xalqın xilaskarı və Azərbaycanın Memarı və Qurucusu olaraq adını əbədiləşdirdi. Qeyri-adi idarəçilik bacarığı, polad iradəsi və yüksək vətənpərvərliyi sayəsində, uzaqgörən və məqsədyönlü qərarları ilə ölkəmizdə sosial-iqtisadi, elmi-texniki və mədəni sahələrin inkişafında böyük sıçrayışa nail olan Ulu Öndər Heydər Əliyevin məqsədyönlü siyasəti və əzmkar fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycanda müasir, demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu sisteminin formalaşmasına nail olunub. Müasir Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin təşəkkülü, milli-mənəvi dəyərlərə qayıdış, elm, təhsil və mədəniyyətin inkişafı, məhz Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Dahi Şəxsiyyətin ideyaları Azərbaycan dövlətinin və xalqının qarşısında yeni-yeni üfüqlər açıb.

DİNAMİK VƏ HƏRTƏRƏFLİ İNKİŞAFI TƏMİN EDƏN KOMPLEKS İNKİŞAF PROQRAMLARI

Düşünülmüş və məqsədyönlü siyasəti ilə Azərbaycanı dünya birliyinin fəal üzvünə çevirən, bugünkü uğurlarımız üçün möhkəm baza yaradan Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqının tarixində böyük rolu vardır. Onun hər addımı ölkəmizin inkişaf tarixinə biri-birindən əhəmiyyətli uğur səhifələrini yazıb. Onun ideyaları hər bir azərbaycanlı üçün dəyərlidir. Böyük Şəxsiyyət bütün varlığı ilə sevdiyi Azərbaycana, xalqını, onun dövlətçilik tarixini çox çətin sınaq və imtahanlardan çıxarıb. Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1969-cu ildə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdən etibarən, Azərbaycanın iqtisadi inkişafının əsaslarının yaradılması, zəngin iqtisadi potensialının ölkənin gələcək inkişafına və xalqın rifahının yüksəlməsinə yönəldilməsi prosesinə başlanılıb. Ulu Öndər Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinə rəhbərlik etdiyi dövr ərzində respublikanı geridə qalmış və yalnız xammal mənbəyi sayılan aqrar respublikadan inkişaf etmiş sənaye respublikasına çevirməyə müvəffəq olub. Kənd təsərrüfatının və sənayenin, iqtisadiyyatın digər sahələrinin inkişafında, sosial məsələlərin həllində və əhalinin rifah halının yaxşılaşdırılmasında böyük irəliləyiş əldə edilib. O, dahiyənə uzaqgörənliklə, dərinlən ölçüb-biçərək ölkənin uzunmüddətli, dinamik və hərtərəfli inkişafını təmin edən kompleks inkişaf proqramları hazırladı və dərhal onların icrasına başlanıldı. Böyük Siyasətçi iqtisadiyyat, o cümlədən, kənd təsərrüfatı və mədəniyyətin müxtəlif sahələrində vətəninin, xalqının inkişafı üçün zəruri olan ən vacib məsələlər barədə Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Siyasi Bürosu, Mərkəzi Komitənin plenumları, Kommunist Partiyasının qurultayları səviyyəsində əlverişli qərarlar qəbul edilməsinə nail olur. Azərbaycanı özü-özünü təmin edə bilən, müstəqil yaşamağa qadir olan və elmi-texniki cəhətdən yüksək tərəqqi etmiş bir ölkəyə çevirmək yolunda qətiyyətli yorulmadan çalışırdı. Qısa bir zaman məsafəsində bütövlükdə, respublika ərazisində yüzlərlə zavod, fabriki və istehsalat sahələri yaradıldı. 213 iri sənaye müəssisəsi işə salındı.

TARİXİ ZƏRURƏTDƏN YARADILAN YAP

3 oktyabr 1993-cü il - Azərbaycanın tarixində dönüş

AZƏRBAYCANIN İCTİMAİ-SİYASİ FİKİR TARİXİNƏ YENİ BİR KEYFİYYƏT GƏTİRDİ

1990-cı illərin əvvəlləri Azərbaycan dövrünün ağır günlərini yaşayırdı. Bir tərəfdən, separatçı qüvvələr və onların himayədarları ölkəmizi parçalayıb, digər tərəfdən, iqtisadiyyatımız tamamilə dağılmışdır. Şəhər və kəndlərimiz bir-birinin ardınca işğal edilirdi. Müstəqilliyimizin ilk illərində hakimiyyətdə olan və bir-birini əvəz edən səriştəsiz siyasi qüvvələr respublikadakı vəziyyəti daha da ağırlaşdıraraq təhlükəli böhran vəziyyətinə çatdırırdılar. Ölkəni bürümüş dərin siyasi, iqtisadi, sosial böhran xalqın qabaqcıl hissəsi olan ziyalıları, tanınmış insanları son dərəcə narahat edirdi. Xalqı bütövlükdə, uçuruma sürükləyən məqamlar istər ölkə daxilində, istərsə də xaricində onun sütunlarını zəiflətməyə başlamışdı. İqtisadiyyatımız böhranlı vəziyyətə gəlib çatmış, işsizlik, demək olar ki, kütləvi hal almışdı. Bunun nəticəsi olaraq əhalinin yaşayış səviyyəsi minimum səviyyəyə çatmışdı. Dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktı 1991-ci il oktyabrın 18-də qəbul edilsə də, Azərbaycan özünün əsl müstəqilliyini Ümummilli Lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra əldə etdi. Müstəqil Azərbaycanın Qurucusu Heydər Əliyev ən yeni tariximizin çətin anlarından şəərəflə çıxaraq, müstəqilliyimizin gerçəkləşməsində və ictimai-siyasi həyatımızın bütün istiqamətləri üzrə inkişafın təmin edilməsində qarant rolunu oynadı. YAP-ın yaradılması Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşması prosesinə təsirini göstərdi. YAP-ın yaradılması Azərbaycanın müasir tarixinin möhtəşəm və ən əlamətdar hadisələrindən biridir. Həmin vaxtlar YAP-ın yaranması tarixi zərurət idi. Dövlətçilik məfkuresini gücləndirmək, milli dövlətçilik ideologiyasını işləyib-hazırlamaq və onu reallaşdırmaq həmin dövrlər üçün güclü siyasi iradə və bacarıq tələb edirdi. Bunların öhdəsindən layiqincə gələ biləcək şəxs Ulu Öndər Heydər Əliyev ola bilərdi. Belə bir şəraitdə Azərbaycan xalqı ümidini məhz müdrik dövlət xadimi, zəngin dövlətçilik təcrübəsinə malik olan, öz fəaliyyətində xalqın ali mənafeyini, dövlətin milli maraqlarını rəhbər tutan görkəmli siyasətçi Heydər Əliyevə bağlamışdı. 1992-ci ilin oktyabrında bir qrup Azərbaycan ziyalısının "91-lər" Heydər Əliyevə müraciət edərək Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasını təklif etmişdi. Tarixə məşhur "91-lərin müraciəti" ki-

mi düşmüş həmin müraciəti imzalayan ziyalılar bütün bu təhlükələri görür və gətdikcə vəziyyətin daha da ağırlaşacağını, illərlə həsrətdə olduğumuz müstəqilliyimizin yenidən itirilməsi təhlükəsi ilə qarşılaşacağımızı aydın dərk edirdilər. Məhz buna görə də hər zaman Azərbaycan xalqının güvəndiyi, arxalandığı, öz vətəninə, millətini sonsuz məhəbbətlə sevmən xilaskar Liderə - Heydər Əliyevə müraciət etdilər. Bu müraciəti 91 nəfər imzalasa da, bütün xalqın istəyini və arzusunu əks etdirirdi. Həmin müraciət "Səs" qəzetində "Azərbaycan Sizin sözlünüzü gözləyir" başlığı ilə dərc edilir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev isə ziyalılara göndərdiyi 24 oktyabr 1992-ci il tarixli cavab məktubunda Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasına və ona rəhbərlik etməyə razılıq vermişdi. 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvanda YAP-ın təsis konfransının keçirilməsi, Ulu Öndər Heydər Əliyevin partiyanın Sədri seçilməsi ölkəmizin parlaq gələcəyini müəyyənləşdirən çox mühüm - əlamətdar hadisə oldu. YAP öz yaranışı ilə Azərbaycanın ictimai-siyasi fikiri, siyasi fəaliyyət və mübarizələr tarixinə yeni bir keyfiyyət gətirdi. Yeni Azərbaycan Partiyası indiyə kimi qalibiyyətlər, qələbələr, zəfərlər partiyası kimi fəaliyyət göstərib.

Əlbəttə ki, xalqın düzgün seçimi yeni və qüdrətli Azərbaycanın yaranması ilə nəticələndi. Ona görə ki, YAP üzərinə düşən missiyanı uğurla həyata keçirdi. YAP yaranandan, Azərbaycanın siyasi həyatında özünəməxsus rolə malik olan təşkilat kimi qəbul edildi. Bunun da əsas səbəbi o idi ki, partiyanın rəhbərliyində Ulu Öndər Heydər Əliyev kimi Azərbaycan xalqının böyük hörmət və inam bəslədiyi Dahi Şəxsiyyət dayanırdı. YAP Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyinin qorunub-saxlanılmasında və dövlətçiliyimizin inkişaf etdirilməsində müstəsna xidmətləri olan siyasi təşkilata çevrildi.

MİLLİ DÖVLƏTÇİLİYİN KONSEPSİYASI YARADILDI

1993-cü il iyunun 15-də Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə Sədr seçilməsi ölkəmizin siyasi tarixində müstəsna rol oynadı və Azərbaycan keyfiyyətə yeni bir mərhələyə qədəm qoydu. Milli Məclisin 1993-cü il iyunun 15-də keçirilən iclasında çıxışında Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycan dövlətçiliyinin gələcək inkişaf strategiyasını elan etdi və sonrakı illər-

də onu həyata keçirdi. Ulu Öndər Heydər Əliyev milli dövlətçiliyin konsepsiyasını yaratdı. Bütün maneələrə baxmayaraq, ən qısa müddətdə, ölkədə ictimai-siyasi sabitlik bərpa olundu. Mürəkkəb siyasi şəraitdə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin böyük potensialı Azərbaycanın müstəqilliyinin qarantına çevrildi.

1993-cü il oktyabrın 3-də ümumxalq səsverməsi nəticəsində, Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. Ulu Öndər ölkədə xaos və anarxiyanı, cəmiyyətdə hökm sürən iqtisadi-siyasi və mənəvi-psixoloji gərginliyi aradan qaldırdı. Böyük zəka və iradə sahibi olan Ümummilli Lider Heydər Əliyev, qısa zaman kəsiyində, müharibə bölgəsində atəşkəsə, ölkədə möhkəm və dönməz sabitlik yaradılmasına, qeyri-qanuni silahlı dəstələrin ləğvinə, ümummilli böhrana son qoyaraq, demokratik islahatlar yoluna keçirilməsinə nail oldu.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin müəllifi olduğu 1994-cü ilin 20 sentyabrında nəhəng neft müqaviləsi - "Əsrin Müqaviləsi" imzalandı. Bununla da, Azərbaycan, ilk dəfə olaraq, öz sərvətlərinin sahibi kimi çıxış etdi. Dünyanın ən aparıcı dövlətlərinin ən qabaqcıl şirkətlərinin bu kontraktı iştirakı isə, ölkəmizin regionda əhəmiyyətini və nüfuzunu artırdı. Azərbaycan iri regional layihələrdə, Avropanın və bütövlükdə, dünya enerji təhlükəsizliyi sistemində qoşuldu. Bu, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin beynəlxalq nüfuzuna olan hörmətdən, Azərbaycanda sabit vəziyyətin və əlverişli investisiya mühitinin yaranacağına olan inamdan yaranmışdı.

Ulu Öndərin Azərbaycan dövlətçiliyi qarşısında tarixi xidmətlərindən biri də dövlət quruculuğunun hüquqi bazasının yaradılması oldu. Belə ki, 1995-ci ildə qəbul olunmuş Konstitusiyaya Azərbaycan Respublikasının dövlət quruculuğunun əsaslarını formalaşdırdı. Azərbaycan demokratik-hüquqi və dünyəvi dövlət kimi, ilk dəfə olaraq, insan hüquqlarının prioritetliyini və hakimiyyət bölgüsünü özünün gələcək inkişaf yolu kimi seçdi. Dahi Öndər Heydər Əliyevin müəllifiyi ilə hazırlanmış və ümumxalq səsverməsi nəticəsində qəbul olunmuş bu ali Sənəd müstəqil Azərbaycan Konstitusiyası kimi tarixə yazıldı. 1995-ci ildə müstəqil Azərbaycanın ilk parlamentinə keçirilən seçkilər isə dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi prosesinin hüquqi bazasının yaradılmasına daha geniş imkanlar açdı. Milli neft strategiyasının əsası qoyuldu. "Əsrin müqaviləsi" imzalandı. Neft strategiyasının beynəlxalq layihələrin və iqtisadi proqramların həllinə doğru istiqamətləndirilməsi ölkəmizdə bu tükənməz sərvətdən əldə olunan gəlirin qat-qat artırılmasına səbəb oldu. Həyata keçirilən çoxtərəfli və balanslaşdırılmış xarici siyasət nəticəsində, Azərbaycan regionun ən güclü və nüfuzlu dövlətinə çevrilib.

Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi güclü dövlət, güclü ordu strategiyası torpaqlarımızın işğaldan azad olması ilə nəticələndi. Azərbaycan ordusunun döyüş taktikası dünya ölkələrində öyrənilir. Bir mərkəzdən idarə edilən, vahid komandanlığa tabe olan, müasir hərbi elminin tələblərinə cavab verən Azərbaycan Ordusu döyüş meydanında erməniyə dərs verdi. Azərbaycan 44 günlük Vətən müharibəsində neçə illərə bərabər bir yol getdi, döyüş əməliyyatı apardı. Dünyanı təəccübləndirən, hərbi tarixində yeni səhifə olan müharibədə qalib dövlət oldu. Azərbaycan xalqının həmrəyliyi, xalq-iqtidar birliyi uğurları şərtləndirən amil olduğundan ölkəmizi daha da böyük nailiyyətlər gözləyir.

ZÜMRÜD BAYRAMOVA

“Ağkilsəyə qayıdıb yenidən Aşıq Ələsgərin abidəsini bərpa edəcəyik”

Sentyabr ayının 30-da Azərbaycan aşiq yaradıcılığının görkəmli nümayəndəsi Aşıq Ələsgərin Bakı şəhərində abidəsinin açılışı oldu. Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev və oğlu Heydər Əliyev bu mərasimdə iştirak etdilər. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında deputat Elman Nəsirov deyib. O bildirib ki, cənab Prezident mərasimdə iştirakı çərçivəsində geniş nitq də söyləyib və nitqində vurğulayıb ki, üç il bundan öncə böyük el sənətkarı Aşıq Ələsgərlə bağlı iki sərəncam imzalanmışdır: “Onlardan biri böyük el sənətkarının 200 illik yubileyinin dövlət səviyyəsində qeyd olunması ilə bağlı idi. Bu sərəncam artıq icra olunub. İkinci sərəncam isə Aşıq Ələsgərin Bakı şəhərinin mərkəzində abidəsinin qoyulması ilə əlaqədar idi. Artıq bu sərəncam da icra olundu. Cənab Prezident xüsusi olaraq vurğuladı ki, Aşıq Ələsgər Vətənə, torpağa sevgini öz poeziyasında səsləndirmişdir. Aşıq Ələsgər poeziyası torpağa, Vətənə məhəbbətin ən yüksək səviyyədə müjəssəməsidir.

Cənab Prezident onu da qeyd etdi ki, Aşıq Ələsgər torpağa, Vətənə bağlı insan olmuş, 1918-ci ildə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı deportasiya siyasətinin birinci dalğasının qurbanlarından olmuşdur. Ahıl yaşında doğulub boya-başa çatdığı doğma Ağkilsə kəndini tərk etməyə məcbur olmuş, Kəlbəcərə gəlmişdir. Lakin Kəlbəcərdən də üç il sonra yenidən təhlükələrə baxmayaraq Ağkilsə kəndinə qayıtmışdır. Bu, Vətənə olan sevginin ən yüksək ifadəsidir.

Cənab Prezident qeyd etdi ki, 70-ci illərin əvvəllərində Ulu Öndər Heydər Əliyev Aşıq Ələsgərin 150 illiyinin bütün Sovet imperiyasında qeyd olunmasına nail olmuş, eyni zamanda Ağkilsə kəndində abidəsinin qoyulmasını təmin etmişdir. Bu, Ulu Öndərin Aşıq Ələsgər poeziyasına, aşiq sənətinə olan yüksək qiymətinin ifadəsidir. Cənab Prezident onu da qeyd etdi ki, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi ikinci deportasiya dalğası 40-cı illərin sonu, 50-ci illərin əvvəllərinə təsadüf edir. Üçüncü dalğa isə 80-ci illərin sonu, 90-cı illərin

əvvəllərində baş verib. Ermənilər də məhz üçüncü dalğa zamanı Aşıq Ələsgərin Ağkilsə kəndindəki abidəsini dağıtdılar. Bu, erməni barbarlığının bariz nümunəsidir. 30 illik işğal dövründə də onlar təkəcə Aşıq Ələsgərin deyil, eyni zamanda bütün tarixi, mədəni abidələrimizi yer üzündən silməyə çalışmış, mədəni irsimizi məhv etmək istəmişlər. Bu, erməni vəhşiliyidir. Bütün dünya bu vəhşiliyə indi də şahidlik edir”.

“Eyni zamanda cənab Prezident onu da vurğuladı ki, biz qürur və fəxarət hissi ilə Aşıq Ələsgərin abidəsini ucaldırıq. Çünki bizim şanlı ordumuz ikiqat qələbəyə imza atıb. Əvvəlcə 2020-ci ildə Vətən müharibəsi zamanı ərazi bütövlüyümüzü təmin etdi, bu həm də tarixi ədalət bərpası idi. Erməni separatizminin kökünü kəsdik. 2023-cü ildə isə bir sutkalıq antiterror əməliyyatları zamanı ölkəmizin ərazi bütövlüyü ilə yanaşı, həm də suverenliyi də qəti şəkildə təmin edildi. Bu gün biz yeni hədəflər müəyyən etmişik. Bu hədəflərə çatmaq yolunda öz siyasətimizi davam etdiririk. Bizim ən böyük hədəflərimizdən biri Qarabağ və Şərqi Zəngəzura “Böyük Qayıdış”ın təmin edilməsidir. Bu istiqamətdə çox ciddi işlər görülür. Şuşa, Laçın, Xankəndi, Füzulidə məktəblər fəaliyyət göstərir. Həm də tarixi qayıdışın böyük rəmzi mənası da var. Rəmzi mənası odur ki, biz o torpaqlardan deportasiya olunmuşduq, azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə siyasəti həyata keçirilmişdi. Əhalimiz qaçqın, məcburi köçkün vəziyyətinə salınımışdı. İndi o torpaqlara əzəli sahibləri qayıdır, əkir, becərir, tikir, yaradır. Bir çox hallarda isə o torpaqlarda doğulmayan gənclərimiz qayıdışda fəal qüvvəyə çevrilib. Bu həm də bizdə başqa bir ümid yaradır ki, yeni gənclik Qərbi Azərbaycandakı torpaqlarımıza da eyni həvəslə qayıdacaq. Əgər biz “Böyük Qayıdış”ı Qarabağ və Şərqi Zəngəzura edə biliriksə, deməli, yenidən Qərbi Azərbaycana qayıda biləcəyik. Ağkilsəyə də qayıdıb yenidən Aşıq Ələsgərin abidəsini bərpa edəcəyik. İşğaldan azad olmuş ərazilərimizdə tarixi, mədəni, dini abidələrimizi bərpa edirik. Eyni həvəs, coşğuyla Qərbi Azərbaycanda da tarixi, mədəni abidələrimizi bərpa edəcəyik, Aşıq Ələsgərin abidəsini yenidən ucaldacağıq” - deyə o, əlavə edib.

Söylü Ağazadə

SUQOVUŞAN: su aydınlıqdır

MƏTANƏT

Xalqımız üçün su aydınlıq, qovuşmaq isə həsrətlərin vüsal anı anlamındadır. Məhz buna görə də Suqovuşan bizim 30 illik həsrətimizə son qoydu.

2020-ci il oktyabrın 3-də ordumuzun Suqovuşanla bağlı qələbə xəbərini ölkəmizin Prezidenti, Ali Baş Komandanımız cənab İlham Əliyevdən aldıq: “Bu gün Azərbaycan Ordusu Madagizdə Azərbaycan bayrağını qaldırdı. Madagiz bizimdir. Qarabağ Azərbaycandır!” Dövlətimizin başçısı dərhal Madagizin tarixi adını bərpa etdi. Madagiz Suqovuşan adlandırıldı. Ali Baş Komandan 1-ci Ordu Korpusunun komandiri Hikmət Həsənovu Suqovuşanın işğaldan azad olunması münasibətilə təbrik etdi.

Suqovuşanın azad olunmasından bir qədər sonra ölkə rəhbərinin daha 7 kəndimizin işğaldan azad olunması ilə bağlı paylaşımı 2020-ci il sentyabrın 27-dən başlayaraq genişmiqyaslı təxribat törədərək, cəbhəboyu zonada yerləşən Azərbaycan Ordusunun mövqelərini iriçaplı silahlar, minaatanlar və müxtəlif çaplı artilleriya qurğularından intensiv atəşə tutan Ermənistan silahlı qüvvələrinə layiqli cavab oldu. Füzuli rayonunun Qaraxanbəyli, Qarvand, Kənd Horadiz, Yuxarı Əbdürrəhmanlı, Aşağı Əbdürrəhmanlı və Cəbrayıl rayonunun Böyük Mərcanlı, Nüzgar kəndlərindən, Murovdağın və Talış kəndi ətrafındakı bir neçə əlverişli yüksəkliyin ardınca Suqovuşan bizi oktyabrın 3-də Talış yaşayış məntəqəsinə, Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı, Cəbrayıl rayonunun Mehdili, Çaxırlı, Aşağı Maralyan, Şeybəy və Quycaq kəndlərinə, oktyabrın 4-də isə Cəbrayıl şəhərinə və rayonun bir neçə kəndinə qovuşdurdu.

90-cı illərdə ermənilərin Azərbaycana qarşı başladığı işğalçılıq siyasətinin qurbanlarından biri də Suqovuşan olub. 1991-1992-ci illərdə Azərbaycan Ordusu tərəfindən işğaldan azad olunsada, 1994-cü ilin aprel ayında Manvel Qırıqorayın başçılığı altında Ermənistan ordusunun Eçmiədzin könüllülər dəstəsi yenidən bu kəndi işğal edib. Aprel döyüşləri zamanı Qarabağda formalaşdırılan beşinci müdafiə rayonu hərbi hissəsi Qarabağ döyüşlərində bir çox təxribatçı əməliyyatlarda iştirak edib və azad edilənədək işğalçı Ermənistan ordusunun Qarabağdakı ən yaxşı hərbi hissələrindən biri hesab olunurdu. 10-cu dağıtıcı diviziyanın tərkibinə daxil idi. Ehtimal edilir ki, hərbi hissə Ağdərəyə yaxın ərazilərdən Madagiz yaşayış məntəqəsi hüduqlarına-dək döyüş növbətçiliyinə cəlb olunurdu. Bura aprel döyüşlərində Azərbaycan ordusunun əsas hədəflərindən biri olub. Bundan başqa erməni ordusunun 6-cı müdafiə rayonu kimi qeyd etdiyi hərbi hissə də Suqovuşanda yerləşirdi.

Kənd ərazisindəki qədim abidələr onun zəngin tarixindən xəbər verir. Burada Suqovuşan su anbarı və su elektrik stansiyası var idi. Kənddə 2014-cü ildə balıqçılıq zavodu tikilib. Aprel döyüşləri zamanı elektrik stansiyası və balıqçılıq zavoduna ziyan dəyəsə də, onlar sonradan yenidən bərpa edilmişdi.

Azərbaycanın “Brest” qalası hesab edilən Suqovuşanın işğaldan azad olunması ilə Murov, Kəlbəcər, Tərtər yolu tamamilə kəsilir və Ağdamın azadlığına yol açılırdı. Murov dağ silsiləsinin cənub yamacı ilə Sərsəng gölüne yol buradan keçir. Bu səbəbdən də taleyini Prezidentinə, Ali Baş Komandanına ümid edən Azərbaycan xalqı əmin idi ki, arxasında olduğu dövlət rəhbərinin düşünlü və ardıcıl şəkildə həyata keçirdiyi tədbirlər nəticəsində, Milli Ordumuzun qəhrəman əsgər və zabitlərinin səyi ilə torpaqlarımız son qarışınadək işğaldan azad ediləcəkdə.

Onlarla Vətən oğlunun həyatını itirdiyi Suqovuşanda bu gün Azərbaycan bayrağı dalğalanır. Suqovuşanın işğaldan azad olması bir elin yurd haqqına qovuşması idisə, həm də canlarını Vətən torpaqları uğrunda qurban verən Azərbaycan övladlarının düşməndən alınan qisası idi.

Beləliklə, cəmi 44 gün içərisində Azərbaycan bayrağı bütün əzəli torpaqlarımızda dalğalandı. Suqovuşan 30 illik həsrətləri Qarabağa qovuşdurdu.

Su aydınlıqdır. Biz də mübarizəyə bu sulu diyardan başlamışdıq. Odur ki, Suqovuşan saf, təmiz suları ilə torpaqlarımızdan erməni çirkabını yuyub apardı.

“Fransada müstəmləkəçiliyə qarşı mübarizəni təhdid olaraq görürlər”

Fransa hökuməti başa düşdü ki, biz artıq onlar üçün ciddi bir problemə çevrilmişik. Son illərdə neomüstəmləkəçiliklə bağlı mübarizə daha geniş vüsət almışdı. İlk növbədə, müxtəlif Afrika ölkələrində prezidentlər vasitəsilə mənə qarşı hücumlar həyata keçirirdilər. Bəzi bölgələrə girişim qadağan edilmişdi, arbitraj yolu ilə saxlanmalar baş verirdi, nümayişlərimizə qadağalar qoyulurdu. Əlbəttə ki, bizim hərəketlərimizi müxtəlif yerlərdə Fransanın keşfiyyat xidməti izləyirdi. Onlar gördükdə ki, bizi saxlamaq və manipulyasiya etmək mümkün deyil, repressiyaları gücləndirmək qərarına gəldilər. SİA xəbər verir ki, bu barədə Bakı

Təşəbbüs Qrupunun təşkilatçılığı ilə keçiriləcək Afrikada Fransanın Neokolonializm siyasətinə həsr edilmiş beynəlxalq konfransla bağlı təşkil olunan brifinqdə tanınmış aktivist Kemi Seba bildirib.

O qeyd edib: “Fransada əvvəllər nadir hallarda tətbiq edilən qanunları orta-

ya çıxarıb vətəndaşlığımı əlimdən aldılar. Fransanın məqsədi neomüstəmləkəçilikdir, çünki onlar müstəmləkəçiliyə qarşı mübarizəni təhdid olaraq görürlər. Buna baxmayaraq, “Sarı jiletli” hərəkatının üzvləri arasında bizim mübarizəmizi dəstəkləyənlər də var. Fransa hökuməti vətəndaşlığımızı əlimizdən almaqla mübarizəmizi zəiflətməyə çalışırdı. Lakin anlamadı ki, biz artıq bir sistem qurmuşuq və səsimizi bütün dünyaya çatdırırıq. Azərbaycandan əvvəl daha beş ölkədə fəaliyyət göstərmişik və əlbəttə, dünyanın dörd bir yanında bu mübarizəni davam etdirəcəyik ki, xalqlarımıza dəstək olaq və Fransanın təzyiqlərinə qarşı duraq”.

Çərşənbə günündə: bu dəfə çeşmə başında deyil, abidə qarşısında

Bəli, bu dəfə də Aşıq Ələsgəri çərşənbə günündə xatırlayırıq. Lakin çeşmə başında deyilik, Bakının mərkəzi parklarından birində dövlət qayğısı ilə ucaldılan abidəsi önündəyik. Bu möhtəşəm abidə qarşısında Azərbaycan xalının ustad aşığını, söz-sənət sahibini xatırlayır, həyatına, yaradıcılığına yenicən nəzər salır və ən məşhur qəzəllərindən birini onun abidəsi önündə üzünə baxaraq söyləyirik...

Bəlkə də, adı çəkiləndə yüzlərlə Ələsgərsevərin qulaqlarında ilk çığnayan aşığın "Çərşənbə günündə, çeşmə başında, gözüm bir alagöz xanıma düşdü" sevdalı mısraları olur. O sevdalı ki, az sonra həmin gözəl xanımın "nişanlıyam, özgə malıyam" deməsi ilə Ələsgərin qol-qanadının sınıb yanına düşməsi, xəyallarının çeşmə sularında qerq olması bir olur. Şair üçün bu bir təsadüf, yoxsa bəxtsizlikmidir, bilmirəm, bizim üçün hələ məktəb illərindən əzbərlədiyimiz ən gözəl qoşma idi. Lakin sonralar öyrənəndə ki, Ələsgər 40 yaşında ailə qurub, onda anladım ki, bəli, "Güllü", "Gülperi", "Gülendam", "Telli", "Ceyran", "Xurşid", "Müşkinaz", "Maral"ın hər səfası xoş olsa da, onun ağıllı başından alsalar da, "Səni gördüm, əl götürdüm dünyadan", - deyən aşığın qisməti, alın yazısı olmayıblar.

Bəlkə, elə buna görə "Gözü yaşlı, ey fütərə Ələsgər, işi əysik, baxtı qara Ələsgər, olmadı dərindən çara, Ələsgər, həsrət əlin o dildara yetmədi", - deyib gileyləndi həyata...

Bəlkə, elə buna görə divanəyə çevrildi, aşiq aşığı oldu, sözü cilalayib, düzüb-qoşub qoşma, dodaqdəyməz, cıqalı, müstəzad təcnis, müxəmməs, divani, gəraylı, bağlama, həcv və hərbə-zorba, deyişmə, qəzəl, mərsiyə, dastan-rəvayət adlı lələ çevirib bir xəzinə yaratdı Aşıq Ələsgər. Bütün bunlar bəs etməyəndə isə el-el gəzdi, sazını sinəsinə sıxıb həyatının mənasını söyləmələrində, deyişmələrində, bağlamalarında tapdı. Bu yolda müdrikləşdi, aqilləşdi, aqsaqqallaşdı, hər kəsin həsəd, eyni zamanda hörmət etdiyi insan oldu. Məclislər, toylar bəzəyinə çevrildi. Sorağı Azərbaycana, hətta ölkəmizdən kənara yayıldı. Onu görmək, tanımaq, dinləmək üçün insanlar məqam axtarmağa başladılar. Bu da hər kəsə nəsib olmayan bir qismət idi ki, Aşıq Ələsgərlə bir məclisdə ola, onu dinləyə, qarşısındakı aşıqların əlindən sazını almasını izləyə. Çünki Aşıq Ələsgər sıradan aşıqlardan deyildi, "Aşıq olub, diyar-diyar gəzən, əvvəl başda pür kamalı gərəkdə, oturub-durmaqla ədəbin bilə, mərifət elmində dolu gərəkdə" mərifətlərinə malik, "Danışdığı sözün qiymətini bilə, kəlməsindən ləli-gövhər süzülə, məcazi danışsa, məcazi gülə, tamam sözü müəmmalı gərəkdə", - dəyərini qadın aşığı. Haqq aşığı və

haqq aşığı olduğu üçün özü haqqında dedi ki "Ələsgər haqq sözün isbatın verə, əməlin mələklər yazı dəftərə, hər yanı istəsə, baxanda görə, tərqiyyətdə bu sevdalı gərəkdə" sözlərini tamamilə haqq edirdi.

Birinci deportasiya zamanı

Dövlətimizin başçısı Aşıq Ələsgərin abidəsinin açılışı mərasimindəki nitqində deyirdi: Aşıq Ələsgər ömür boyu Azərbaycanın qədim torpağı olan Göyçə mahalında yaşamış, yaratmışdır, uzun ömür yaşamışdır və ömrünün son illərində öz doğma torpaqlarını tərk etməyə məcbur olmuşdur. O vaxt onun 97 yaşına var idi, 1918-ci ildə erməni vəhşiləri azərbaycanlıları etnik təmizləməyə məruz qoymuşdular. Bu, XX əsrdə azərbaycanlıların öz qədim torpaqlarından - Qərbi Azərbaycandan birinci deportasiyası idi. Əfssuslar olsun, ondan sonra da bizim xalqımız iki deportasiyaya məruz qalmışdır. Aşıq Ələsgər ailəsi ilə birlikdə qonşu Kəlbəcər rayonuna köçmüşdür. Ancaq doğma Vətən, doğma torpaq onu yenə də Göyçə mahalına çəkirdi, baxmayaraq ki, iqlim, təbiət, gözəl-

lik baxımından Kəlbəcər və Göyçə mahalı çox da fərqlənmir. Amma onun Vətən sevgisi, torpaq sevgisi o qədər güclü idi ki, bütün təhlükələrə baxmayaraq, o, təqribən üç ildən sonra öz doğma Ağkilsə kəndinə qayıtmış və bir neçə ildən sonra orada vəfat etmişdir.

Özünəməxsus təbii gözəllikləri ilə seçilən, qədim yurd yerlərimizdən olan Göyçə mahalının Ağkilsə kəndi -bu gözəlliklər məskəni, baharın da fərqli gəldiyi diyar bəlkə, Ələsgəri Ələsgər etmişdi? Dağından-dərəsindən, yaylasından-düzündən, çayından-bulağından, gülündən-çiçəyindən ilham alıb, bəlkə, aşiq olmuşdu Ələsgər?.. Sözsüz...

Adım Ələsgərdir, Göyçə mahalım, Dolanım başına, mən dərdin alım, Hüsnün şöləsinə xəstə xəyalım Pərvanədi, şəmistanlar dolanır.

Göyçə Ələsgəri bir təbiət sevdalısı, vurğunu etmişdi. "Bahar fəslə, yaz ayları gələndə, süsənli-sümbüllü, laləli dağlar", "Gözəllər seyrangahısan, görüm səni var ol, yaylaq!", "Yazın bir ayıdır - çox yaxşı çağın, kəsilməz çeşməndən gözəl yığnağın", "Köçər ellər, düşər səndən aralı, firqətdən gül-nərgizin saralı" deyir, vəsf edirdi ana yurdunu şair.

Bu təbiətə məxsus hər şey Ələsgər üçün qiymətli, əvəzolunmaz idi. Mahalının təbiəti qədər oradakı bütün varlıqlar da onun üçün dəyərli idi. Elə buna görə də "Gedirdim güzərim düşdü bulağa, ovçu bərəsində maralı gördüm, yatır, inildəyir, durub boylanır, bir neçə yerindən yaralı gördüm", - deyən şairin insanpərvərliyi belə mısralanırdı:

Təbib olsam, yaraların bağlaram, Sinəm üstün düyünlərəm, dağlaram, Ələsgərəm, o səbəbdən ağlaram, Ananı baladan aralı gördüm. Bəli, Ələsgər özünü yurdsuz təsəvvür edə bilmirdi. Onu ana, özünü anasından ayrı düşmüş bala hesab edirdi.

Bir şeyird ki, ustadına kəm baxa...

Ələsgərin Aşıq Ələsgər olmasında söz yox ki, ilahiden gələn istedadla, Göyçədən aldığı ilhamla bərabər, müəllimi aşıqlar aşığı Aşıq Alının da əvəzsiz xidmətləri danılmazdır. Onun yanında şeyirdlik edən Ələsgər aşılıq sənətinin sirləri ilə yanaşı, ədəb və mərifət qaydalarını da öyrənmişdir. Aşıq Alı Ələsgəri ürəyincə yetişdirəndən sonra günlərin birində toy məclisində şeyirdinin şöhrətini qaldırmaq, onu el içində ucaltmaq üçün özünü qəsdən məğlub edərək sazını qalib tərəfə - Ələsgərə təslim etmişdir. Ələsgər isə böyük təvazökarlıq hissi ilə ustadının qarşısında baş əyib, ona öz ehtiramını vicdanının səsi olaraq bədahətən belə ifadə etmişdir:

Bir şeyird ki, ustadına kəm baxa, Onun gözələrinə qan damar, damar.

Elə bu məqamda Aşıq Ələsgərin ustadına verdiyi cavab onun şeyirdi Nağı ilə birlikdə Naxçıvan səfərini xatırlatdı mənə. Öncə vurğulayım ki, Ələsgər şeyirdlik dövrünü başa vurduqdan sonra şöhrəti qısa zamanda qonşu mahallara yayılmış, əvvəlcə Göyçədə aşılıq etmiş, ağır toy məclisləri aparmış, daha sonra gözəl bir sənətkar kimi İrəvana, Naxçıvana, Qazağa, Qarabağa, Cavanşir ellərinə, Gəncəyə, Kəlbəcəre çağırılmış, hərəda olmuşsa, orada ədəbi, gözəl səsi, bən-zərsiz ifası ilə hər kəsi heyran qoymuşdur.

Aşıq Ələsgər Naxçıvana da tez-tez gəldi, burada məclislərdə iştirak edərdi, məharəti ilə insanları heyran edərdi. Ələsgərin yadda qalan Naxçıvan səfərlərindən biri şeyirdi Nağı ilə birlikdə olur. Məncə, bu hadisə onun Naxçıvana yenidən gəlməyə başladığı dövrlərdə baş vermişdir. Beləliklə, keçək mətləbə: Ətrafdakı insanların qızıqdırıcı "tərifləri" ilə ustadının üzünə ağ olan və ondan üstün olduğunu söyləyərkən ayrılıb el-el gəzən Nağı günlərin bir günü gəlib Naxçıvana çıxır. Burada özünü aşiq kimi qələmə verir. Bir bəyin məclisində söz ona verildəndə bəbirçi vəziyyətə düşür və əlindən sazı alır. Onun aşiq yox, hələ kiminsə şeyirdi olduğu açıqlanır. Nağıya vaxt verilir ki, gətsin ustadını gətirsin, yoxsa vəziyyəti heç də yaxşı olmayacaq. Hələ ona rişxənd də olunur ki, sən belə sənə, gör ustadın nə gündədir. Nağı səhvini başa düşür, qayıdır, Aşıq Ələsgəri tapır, yalvarır, üz istəyir, onunla Naxçıvana gətməsinə xahiş edir.

Onlar yola çıxırlar. Yolboyu maraqlı əhvalatlarla dolu günlər yaşayaraq gəlib çıxırlar Naxçıvana. Lakin Ələsgər Nağıya qəti tapşırıq verir ki, onu, sadəcə, yaşlı, ağıldan-kəm qoca kimi qələmə versin, kim olduğunu deməsin, adını da Solaxqəy deyər təqdim etsin (qeyd edim ki, Aşıq Ələsgər sazı sol əli ilə ifa edirmiş). Beləliklə, gəlib çatırlar mənzilbaşına, burada yenə məclis qurulur, aşıqlar sazlarını sinələrinə alıb meydana çıxırlar, oxuyurlar, deyişirlər.

Məclisə daxil olarkən aşığılar Nağıya "Ay abırsız, səni bağlayıb, özünün də sazını almış, özün nə biliridin ki, indi də gedib bunu gətirmisən, hələ bir bəyi xərcə saldığın da bəs deyil?" deyəndə Ələsgər onlara: "Ustalar, siz deyirsiniz, ya döyüşürsünüz?", - deyir. Aşıqlar "deyirik", - deməklə meydan qızıdır. Cəfərullah və Əsədullah adlı aşığılar haradan deyirlərsə, Aşıq Ələsgər onları bağlayır. Aralarında pıçıldaşırlar ki, bəlkə, göyçəli Aşıq Ələsgərin bağlı bəndini bu qocaya deyələr, bununla qocanı bağlaya bilələr.

Usta Əsədullah deyir:
- Cəfərullah, götür o sözü də!
Cəfərullah başlayır:
Altı gündə dünya neçə don geydi,
Nə üstə əyləşdi bərqərar oldu?
Əzəl kimlər oldu Turun bənnası,
Ulduzlar nə təhər yerbəyər oldu?
Solaxqey (Aşıq Ələsgər) deyir:
- Oğul, o söz ki, deyirsən, bə demirsən birdən söz sahibi böyürdən çıxar, onda neynərsən?
Cəfərullah:
- Nəhlət sənə şeytan, tərs ki, tərs. Nə tərsinə aşığımış.
A qoca, fikrin var bunu da açasan? Sazı bəri ver!
Solaxqey dedi:
- Qulaq as, oğul!
Altı gündə dünya iki don geydi,
Gavi-mah üstündə bərqərar oldu.
Haqq özü olubdu Turun bənnası,
Ulduzlar göy üstə yerbəyər oldu.
Aldı Cəfərullah:
De, neçədi müqərrəyin mələyi,
Onların içində hansıdı bəyi?
Nə canlı, nə cansız, ərşin dirəyi
Nə ilə çalındı, mütəbər oldu?
Aldı Solaxqey:
On altı müqərrəyin mələyi,
Hümisədi onun içinin bəyi,
Nə canlı, nə cansız, ərşin dirəyi
Salavat çalındı, mütəbər oldu.
Beləliklə, deyişmə xeyli davam edir. Aşıq Ələsgər usta Cəfərullahla Əsədullahın aciz qaldığını görəndə deyir:
Saxla dilin, özün üçün yağıdı,
Aşıq Ələsgərin odlu çağıdı,
Alar caynağına, səni dağıdı,
Göyden yerə parça-para düşərsən!
Sonda Solaxqeyin Aşıq Ələsgər olduğu, həm də heç də yaşlı olmadığı bilinir, bütün məclis əhli onu alqışlayır. Ustalar isə sazlarını yerə qoyub məclisi tərk edirlər.

Ömrün sonuna doğru...

Üzqarası, qonşuluqdan kənar ermənilərin nankor xisləti bu gözəl el sənətkarının da heyətini alt-üst edir. 1918-1919-cu illərdə daşnakların türklərə törətdiyi qırğın nəticəsində Göyçə mahalının var-yoxu talanır, əhali öz dedə-baba yurdunu tərk edib başqa yerlərə köçməyə məcbur olur. İki ilə qədər Yanşaqda yaşayan aşığı-şair sonra Tərtərə köçür, bir neçə ay da orada qalır. Bu yerlərin hər birində aşığı hörmətlə qarşılasalar da, onun ürəyi-gözü Göyçədə idi. Qəlbi tez-tez qarbarlanır, gözünü açıb gördüyü doğma yerlər - Sarınər, Murov, Muşoy dağları, Xaçbulaq yaylaqları üçün darıxırdı. Ürəyinin dağını-düyününü "Hanı mən gördüyüm qurğu-büsatlar!? Dərdməndlər gör-sə, tez bağrı çatlar; Mələşmir sürülər, kişnəşmir atlar, niyə pərişandı halların, dağlar!?", "Hanı bu yaylaqda yaylayan ellər!?", "Hanı mərd iyidlər, boş qalıb yurdu!?", "Gözəllər çeşməndən götürmür abı" kimi misralara çevirib sonda bu acıları, sanki öz canından çıxararaq deyirdi:
Həsənnənə, Həsənbaba qoşadı,
Xaçbulaq yaylağı xoş tamaşadı.
Arsız aşığı elsiz niyə yaşadı,
Ölsün Ələsgərtək qulların, dağlar!
Türkiyədə, İranda və Dağıstanda da ustad bir sənətkar kimi tanınan aşığı, nəhayət, 1921-ci ildə Ağkilsəyə qayıtmış, ömrünün son illərini doğma kəndində yaşamışdır. Lakin Ələsgər özündə əvvəlki güc-qüvvəti daha hiss etmirdi. Şəxsi həyatında baş verən bəzi problemlər, yurd həsrəti bu söz sərrafının gücünü əlindən almışdı zaman-zaman. Ona görə də, sanki özünü günahlandırır, ittiham edirdi:

Səksəni, doxsanı keçibdir yaşım,
Əzrayıl həmdəmin, məzar yoldaşım.
Gor deyə tərpənir beləli başım,
Daha köç təbilin çal, qoca baxtım.
Lakin heyət belədir ki, insana onun

arzuladıqlarını deyil, özünün rəva bildiklərini nəşir edir. Aşıq Ələsgər də ömrünün 80-90-cı illərində özünə məzar daşını həmdəm bilsə də, hələ onun qarşıda yaşayacağı neçə-neçə illər var imiş. O, bir ərşdən artıq yaşadı. Torpaq onu zamanı çatanda aldı qoynuna. Sinəsində əbədi bir Aşıq Ələsgər abidəsi ucaldı. İllərdir ki, bu abidə şair-aşığın leytmotivini vətənpərvərlik, yurd sevgisi, nadanlığa hayqırtı, məhəbbətə tərənnümü, gözəllərin tərif, təbiətin təsviri, əxlaqi-tərbiyəvi fikirlərin təbliği, ictimai eyiblərin tənqidi təşkil edən dəyərli irsi, folklorşünaslığa qiymətli töhfə olan əsərləri kimi xalqımız tərəfindən göz bəbəyi kimi qorunur. Aşığın vəfatından sonra Azərbaycan folklorçuları onun əsərlərini toplayıb yazıya almış və nəşir etmişlər.

Gün gələcək, biz Aşıq Ələsgərin ermənilər tərəfindən dağıdılmış abidəsini bərpa edəcəyik

1972-ci ildə Aşıq Ələsgərin anadan olmasının 150 illi Azərbaycanın hər yerində böyük təntənə ilə qeyd olunmuş, bu münasibətlə Azərbaycan Elmlər Akademiyası tərəfindən onun əsərlərinin ikicildlik elmi nəşri hazırlanmış və çap edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin "Aşıq Ələsgərin 200 illik yubileyinin qeyd olunması haqqında" 2021-ci il 18 fevral tarixli Sərəncamı ilə görkəmli söz ustasının yubileyi ölkəmizdə təntənəli şəkildə qeyd olundu. Sərəncamda deyilir: "Aşıq Ələsgər çoxəsrlik keçmişə malik aşığı sənəti ənənələrinə ən yüksək bədii-estetik meyarlarla yeni məzmun qazandırmış, xalq ruhuyla həmahəng əsərləri ilə Azərbaycanın mədəni sərvətlər xəzinəsinə misilsiz töhfələr bəxş etmişdir... Aşıq Ələsgərin zəngin poetik irsinin geniş tədqiqi, nəşri və təbliğinin mühüm mərhələsi mədəni-mənəvi dəyərlərimizin bütün daşıyıcılarına həmişə qədərbilənliliklə yanaşan Ümummilli Lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Sənətkarın yubileyi məhz Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə dövlət səviyyəsində qeyd edilmişdir".

Dövlətimizin başçısının söylədiyi kimi, bu gün şəhərimizin bu gözəl yerində, şəhərimizin mərkəzində, gözəl parkda ucaldılan Aşıq Ələsgərin abidəsi də həmin ildə imzalanan ikinci Sərəncama əsasən yaradılıb.

Prezident İlham Əliyev: Bu gün Qərbi azərbaycanlıların görkəmli nümayəndəsinin abidəsinin ucaldırılması təbii olaraq, ilk növbədə, Aşıq Ələsgərin xatirəsinə Azərbaycan xalqının hörmətinin əlamətidir. Ancaq, eyni zamanda, bu abidə bütün Qərbi azərbaycanlıları və bütün Azərbaycan xalqını yenə də bir amal uğrunda birləşməyə dəvət edən hadisədir. Biz o günü səbirsizliklə gözləyirik, inanırıq, mən də inanıram, siz də inanırsınız. Gün gələcək biz Aşıq Ələsgərin ermənilər tərəfindən dağıdılmış abidəsini bərpa edəcəyik və Ağkilsə kəndində buna oxşar mərasim keçirəcəyik.

Mətanət Məmmədova

Elcin Bayramlı

Qarabağda toponomika məsələləri necə həll olunmalıdır?

TƏKLİF

Ermənilərin keçən əsrlərdə Azərbaycan ərazilərinə, xüsusən də, Qarabağ regionuna köçməsinə sonra yerləşdikləri ərazilərdəki yaşayış məntəqələrinin adlarını dəyişdirərək erməniləşdirməsi cəhdləri bu gün həmin yaşayış məntəqələrinin dünyada ermənilərin tarixi torpağı kimi tanınmasına səbəb olur. Qarabağdakı bir çox yaşayış məntəqələrinin adları keçən 2 əsrdə dəyişdirilmişdir. Qarabağ işğal edildikdən sonra isə qalan kənd və şəhərlərin də adını dəyişib erməni adları qoymuşdular.

Azərbaycan Ordusu işğal edilmiş əraziləri azad edəndən sonra həmin yaşayış məntəqələrinin, coğrafi obyektlərin tarixi adlarının bərpa edilməsi zərurəti ortaya çıxdı. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bir neçə belə kəndin adını televiziya ilə birbaşa çıxışında onun azad edildiyini elan edəndən sonra dəyişdirib. Hələ qarşıda xeyli belə yaşayış məntəqəsi və coğrafi obyekt qalır ki, azad edildikcə adları da bərpa edilməlidir. Lakin burada diqqət edilməsi bəzi məqamlar var.

Elə adlar var ki, onlar qədim alban mədəniyyətinin mirasıdır, ya da ondan əvvəlki tarixi irsimizin yadigarıdır. Bu qədim sözlərimiz indi işlənmədiyindən və unudulduğundan onları erməni adı kimi qəbul edib dəyişdirmək yolverilməzdir. Bu halda həmin yaşayış məntəqəsinin tarixi itmiş olur.

Ona görə də, Tononomika Komissiyası bununla bağlı xüsusi proqram hazırlamalı, işğaldan azad edilən ərazilərdəki bütün adların siyahısını hazırlamalı və bu adların mənşəyini dəqiq izah etməlidir. Bundan sonra hansılar ki, bizim qədim milli adlarımızdır onlar saxlanmalıdır, hansılar ki, sırf erməni toponimləridir onlar dəyişdirilməlidir.

Yeni adlar verildəndə də, ölkədə geniş yayılmış, bir çox rayonlarda mövcud olan ya da süni yaradılan kənd adları verilməsi (məs, Güneşli, Təzəkənd və s.) məqsədəuyğun deyil. Bundansa, qədim tariximizi, qədim mədəniyyətimizi, qədim dilimizi özündə ehtiva edən sözlərdən istifadə edilməlidir.

Məsələn, qədim dövlətlərimizin və coğrafi bölgələrimizin adlarından- Manna, Midiya, Alban, Arran, Qarqar, Arşak, Göyçə, Atropatena və s., tarixi tayfa və şəxs adlarından- Sakasena, Qarqarlı, Uruzlu, Mada, Kutilər, Saklar, Babək, Qorqudu, Bayandurlu, Qazan və s., qədim mədəniyyətimizə aid sözlərdən- Buta, Baharlı, Xalçalı, Novruzlu, Şamlıq, həmçinin, qədim dinimizə- zərdüştlüyə aid sözlərdən- Hümmüzlü, Muğlar, Xıdırlı, Qatlar və s. istifadə edə bilərik.

Mən tarixçi deyiləm, toponomika ilə məşğul olmuram, bu adları şərti yazdım. Bu işlə tarixçilər, filoloqlar məşğul olmalıdır. Əsas odur ki, biz bir torpaqlarda ən qədim xalq olduğumuzu qədim toponimlərimizi və itirilmiş qədim sözlərimizdən istifadə etməklə bərpa etməklə təsdiq edək.

90-larda yol verdiyimiz səhvləri təkrarlamaq olmaz. Məsələn, Qutqaşen və Vartaşen kimi sırf Albaniya dövlətinə və ondan əvvəlki dövrə aid olan qədim toponimlərimizi erməni sözü bilərəkdə dəyişdirmək həmin ərazilərin tarixi irsinin itirilməsi ilə yanaşı ermənilərə iddia üçün əlavə şans vermiş oldu. Bu gün erməni sözü, erməni toponimi olaraq bildiyimiz adların çoxunun ermənilərə heç bir aidiyyəti yoxdur, onlar bizim qədim dilimizə aiddir.

Ona görə də, təklif edirik ki, Prezident yanında xüsusi komissiya yaradılsın və bu məsələlərlə ciddi məşğul olsun. Bizim tariximiz nə islam dininin burada yayılmasından, nə də Albaniyadan sonra başlamır. Xalqımız bu torpaqlarda azı 10 min illik mədəniyyət və tarix yaradıb. Bu irsə sahib çıxmaliyyət və bu qədim tarixi, mədəni mirası yaşatmalıyıq. Bu ərazilərdə aborigen xalq bizik. Tarixi-mədəni irsimizi və ədaləti bərpa etməliyik.

Dörd il əvvəl Azərbaycan Ordusu qızgın döyüşlərdə haqq savaşında torpaqlarımızın işğaldan azad olunması uğrunda vuruşurdu. Sentyabrın 27-də başlanan Vətən müharibəsinin ilk günündən Azərbaycan xalqı qələbə xəbərlərini eşidir və tezliklə zəfərimizin qazanılacağı günün lap yaxında olduğuna inanırdı. Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusu gücünü döyüş meydanında düşmə-nə göstərdi.

Azərbaycan öz torpaqlarını işğaldan azad etmək məqsədi ilə müharibəni davam etdirirdi. Hər gün torpaqlarımız geri alınır. Xalqımızın Ali Baş Komandan İlham Əliyev rəhbərliyi ilə Zəfərimizə inamı sonsuz idi. Həmin dövr ərzində Prezidentə ünvanlanan məktubların ardı-arası kəsilmirdi və bu məktublardan hər birindən qələbə qoxusu gəlirdi. Vətəndaşlarımızdan biri belə yazırdı: "Çox hörmətli möhtərəm Prezidentimiz, Müzəffər Ali Baş Komandanımız, müstəqil Azərbaycanın vətəndaşı olaraq daim Sizin "Azərbaycan güclü dövlətdir, Azərbaycanın güclü ordusu var" şüarınıza inandım. Yalnız bir çox halda səbirsizlik edirdik. Ancaq "nəyi nə vaxt və necə etməyi də" Sizdən yaxşı bilən olmadı. Nə yaxşı ki, müstəqil Azərbaycanın qurucularından olan bizim nəsil də sayınızda bu xoşbəxt günləri gördü. Biz dövlətimizlə, liderimizlə, əvəzolunmaz və möhtəşəm tarix yazan sərkərdəmizlə fəxr edirik. Ərazi bütövlüyümüzün, milli kimliyimizin, şərəfimiz və ləyaqətimizin bərpasını təşkil və təmin edən bir lider əbədi olaraq xalqımızın rəhbəri, lideri kimi tarixə düşdü. Tam əminəm ki "İlhamla irəli"nin ən məsul və yaradıcı dövrü indi başlayır. Sizi və xalqımızı bu nailiyyətlər münasibətilə təbrik edirəm. Cəbhə bölgəsinə könüllü olaraq yollanan oğlum daxil olmaqla Allah bütün əsgər və zabitlərimizi qorusun, bizə zəfərlər nəsis etsin! Qələbə bizimlədir, Qarabağ Azərbaycandır!"

Cənab Prezidentin həmin günlərdə xalqa müraciətlərində hər gün ordumuzun daha da irəliləyərək, yeni kənd, qəsəbə və şəhərlərin azad olunması ilə bağlı məlumatları bizi doğma torpaqlarımıza daha da yaxınlaşdırırdı.

"QARABAĞ AZƏRBAYCANDIR!"

"Bu gün Azərbaycan Ordusu Tərtər rayonunun Taliş kəndini, Cəbrayıl rayonunun Mehdili, Çaxırlı, Aşağı Maralyan, Şəybey və Quycaq kəndlərini, Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndini azad etmişdir. Qarabağ Azərbaycandır!" bu sözlər Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 3 oktyabr 2020-ci il tarixində özünün rəsmi "Twitter" səhifəsində yazıb. Hər gün milyonlarla insan Azərbaycan Ordusunun işğaldan azad etdiyi ərazilərin adlarını eşitdikdə yaşadıkları sevinc hissəsinin əvəzi yox idi. Dörd il bundan əvvəl tariximizə yazılan qələbələr bizi Zəfərə doğru aparırdı. Azərbaycan Ermənistan tərəfindən 20 faiz torpaqları işğal edilmiş dövrə öz səsinə dünya ictimaiyyətinə daha intensiv şəkildə çatdırırdı, təbliğati daha da gücləndirərək, ermənilərin işğalçılıq siyasətini, terrorçuluq fəaliyyətini, 1 milyon insanın qaçqınlıq problemini Avropa dövlətlərinə, ümumillikdə, dünya ictimaiyyətinə daha geniş şəkildə çatdırırdı. Tarix boyu işğalçılıq siyasətini həyata keçirməyə çalışan ermənilər azər-

Suqovuşanda Azərbaycan bayrağı qaldırıldı!

Prezident İlham Əliyev: "2020-ci il oktyabrın 3-dən Madagizin tarixi adını bərpa edirəm"

rayonuna birləşdirilən kəndlərdən biridir.

Suqovuşan ilk dəfə 1991-1992-ci illərdə Azərbaycan Ordusu tərəfindən işğaldan azad edilib. 1994-cü ilin aprel ayında Manvel Qriqoryanın başçılığı altında Ermənistan ordusunun Eçmiədzin könüllülər dəstəsi yenidən Suqovuşanı işğal edilib. Artıq Azərbaycanın güclü ordusu tərəfindən işğaldan azad olundu.

"SİLAHLI QÜVVƏLƏRİN DÖYÜŞ

baycanlılara qarşı hər bir sahədə düşmənçilik edərək, məkrli planlarını həyata keçirməyə cəhd göstərdilər. Onlar silahla torpaqlarımızı işğal edir, eləcə də, mənəvi abidələrimizə də zərbə vurmaq yolu ilə vandal siyasətlərini davam etdirmiş oldular. İkitərəfli mübarizədə siyasi və ideoloji müharibədə erməni kimliyi özünü büruzə vermiş oldu. Əlbəttə ki, bu ideoloji müharibədə məqsəd xalqımızın tarixi kökünü saxtalaşdırmaq idi. Belə ideoloji müharibələrdən biri də xalqımızın yaşadığı torpaqların qədim sakinləri olduğunu göstərən coğrafi adların dəyişdirilməsi ilə müşahidə olundu. Yaxın keçmişimizin olayları nəticəsində, vətənimizin ayrılmaz hissəsi olan Qarabağ və onun ətrafında baş verən hadisələr zamanı Ermənistanda yaşayan azərbaycanlılar 1988-89-cu illərdə SSRİ dövlətinin birbaşa köməyi və yardımı ilə öz tarixi-etnik torpaqlarından deportasiya olundular. Qısa bir müddət ərzində, iki ildən sonra Ermənistan prezidentinin fərmanı ilə 1988-89-cu ilə qədər azərbaycanlılar yaşamış 16 rayonda 90 türk mənşəli toponimlər dəyişdirilərək erməni adı ilə əvəzləndi. Bu "rəsmi sənəd" 1991-ci ili əks etdirir.

adlar rus mənşəli toponimlərlə əvəz edilmişdir. Bu da ərazinin Rusiya tərəfindən işğalı və oraya rusların kütləvi şəkildə köçürülməsi ilə bağlıdır. İlk dəyişdirilən ad isə Cəlaloloğlu (Stepanovan) rayonundakı Qaraməhəmməd kəndidir. Onun adı dəyişdirilərək Aleksandrovka qoyulub. "Bu ilk addım" sonralar daha geniş miqyası əhatə edərək günümüzdə qədər gəlib çıxmışdır. Bu gün ilk ad dəyişilmə zamanından 200 ildən artıq zaman keçir. Bəli, ermənilər tək-cə Ermənistanda deyil, Azərbaycanın bir sıra məkanlarını da adını dəyişib.

Elə 3 oktyabr 2020-ci il tarixində erməni işğalından azad olunan Tərtər rayonunun Suqovuşan kəndinin adı ermənilər tərəfindən dəyişdirilərək Madagiz adlandırılmışdır. Azərbaycan ordusu tərəfindən işğaldan azad olunan Suqovuşan tarixi adına da qovuşdu. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən Tərtər rayonunun Madagiz kəndinin Suqovuşan kəndi adlandırılması ilə tarixi adı bərpa olundu. Tərtər rayonunun Çaylı kənd inzibati ərazi dairəsi tərkibindəki Madagiz kəndi Suqovuşan kəndi adlandırıldı. Bu qururverici haldır. "2020-ci il oktyabrın 3-dən Madagizin tarixi adını bərpa edirəm. Bundan sonra Suqovuşan adlandırılır. Qarabağ Azərbaycandır!" Bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev özünün rəsmi "Twitter" səhifəsində bildirmişdi.

Suqovuşan kəndinin tarixi dövrünə nəzər salsaq görərik ki, əvvəllər Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində Ağdərə rayonu inzibati ərazisinə aid idi, lakin 1992-ci ildə Ağdərə rayonu ləğv edilərək ərazisi qonşu Ağdam rayonu, Tərtər rayonu və Kəlbəcər rayonu arasında bölüşdürüldü. Suqovuşan kəndi də Tərtər

bilməyən ermənilər təcavüzkar siyasətlərini davam etdirərək, dinc əhalini hədəfə aldılar və yaşayış məntəqələrini ballistik raketlərdən atəşə tutdular.

Dövlət başçısı tərəfindən prioritet elan edilən ordu quruculuğu sayəsində Azərbaycan Ordusu ən müasir silahlarla silahlanmış, dünyanın ən güclü ordularından birindədir. Son illərdə ordu quruculuğunda əhəmiyyətli islahatlar həyata keçirilib, bu məsələ ilə bağlı dövlət başçısı tərəfindən ardıcıl olaraq addımlar atılıb ki, bunun da müsbət nəticələri özünü 44 günlük Vətən müharibəsində büruzə verdi. "Silah-

QABİLİYYƏTİNİN ARTIRILMASI ÜZRƏ GÜNDƏLİK BÖYÜK İŞ APARILIRDI"

2020-ci ilin 3 oktyabr tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev özünün rəsmi "Twitter" səhifəsində yazırdı: "Bu gün Azərbaycan Ordusu Madagizdə Azərbaycan bayrağını qaldırdı. Madagiz bizimdir. Qarabağ Azərbaycandır!"

Azərbaycan ordusu ilk gündən düşmənin müdafiə xəttini yarmağa müvəffəq oldu və 44 gün ərzində yalnız qələbə xəbərləri aldıq. Azərbaycan xalqı, ordumuz Ali Baş Komandanın ətrafında bir yumruq olaraq birləşdi və Vətən müharibəsində öz gücünü nümayiş etdirdi. Ermənistan və onun havadarları tərəfindən hərbi əməliyyatları dayandırmaq üçün Azərbaycana diplomatik və siyasi təzyiqlər göstərsə də Prezident İlham Əliyevin qətiyyəti, siyasi iradəsi hər şeyi demiş oldu. Dövlət başçısının dünyanı aparıcı mediasına verdiyi 30-a yaxın müsahibəsində Azərbaycanın iradəsini ortaya qoymuş oldu. Azərbaycan Ordusunun qarşısında davam getirə

li qüvvələrin döyüş qabiliyyətinin artırılması üzrə gündəlik böyük iş aparılırdı", - deyən Cənab Prezident qeyd edib ki, döyüş qabiliyyətli silahlı qüvvələri olmayan ölkə necə texniki vasitələrə malik olsa belə, onun döyüşdə, xüsusən müharibədə, özü də belə əlverişsiz coğrafi şəraitdə qalib gəlməsi mümkün olmazdı: "Əslində, bu tədbirlər kompleksi onunla nəticələndi ki, biz çox güclü hərbi tərkib hissə yaratdıq və ikinci Qarabağ müharibəsi bunu göstərdi".

Torpaqlarımızı 30 ilə yaxın işğal altında saxlayan Ermənistanə şanlı ordumuz layiqli cavab verir və hər gün irəliyə doğru addımlayaraq xalqımıza qələbə sevincini yaşadırdı. Qəsbkar düşməne ağır zərbələr vurulurdu. Ermənilər haqsızlığın, ədalətsizliyin sonu olacağını aldığı zərbələrdən anlayırdılar. Hər zaman münafiqə ocaqları törətməyə, qan tökməyə cəhd edən Ermənistan ağır məğlubiyyətə düşür olurdur. Qəhrman ordumuz Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə torpaqlarımızı düşmən işğalından qətiyyətlə azad edirik xalqımıza tezliklə Qələbə sevincini - Zəfərimizi yaşatdı.

Nazakət ƏLƏDDİNQIZI

“Qara Gün” müharibəsi

Livana hücumundan sonra İran İsrailə yüzlərlə raket atıb

Oktyabrın 1-nə keçən gecə İsrail Livanda məhdud quru əməliyyatına başladığını elan edib. Ölkənin Müdafiə Qüvvələri (IDF) Hizbullahın sərhəddəki mövqelərini məhv etmək niyyətində olduğunu bildirib. Bu arada İsrailin əməliyyatı regional müharibəyə çevrilmək riski daşıyır: çərşənbə axşamı gecə saatlarında “Müqavimət oxu”nun əsas üzvü və Hizbullahın himayədarı olan İran İsrailə güclü raket zərbəsi endirib. Şahidlərin sözlərinə görə, Qüds, Təl-Əviv və demək olar ki, bütün İsrail ərazisi üzərində partlayış səsləri eşidilib və hava hücumundan müdafiə qüvvələri aktivləşdirilib. İranın hücumu fonunda Ben Qurion hava limanı bağlanıb. Bildirilir ki, raketlərin əksəriyyəti İsraildən kənar, əsasən də İordaniya üzərindən Hetz sistemi tərəfindən vurulub.

İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusunun nümayəndəsi “Biz işğal olunmuş ərazilərin mərkəzində təhlükəsizlik və hərbi obyektlərə hücum etdik, əməliyyatın təfərrüatları daha sonra açıqlanacaq” deyib. IDF sözcüsü Daniel Hagari öz növbəsində, elan edib: “Biz çoxlu müdaxilələr etdik, bir neçə zərbə oldu. Hazırda vəziyyəti qiymətləndiririk. Sizdən düşməne məlumat ötürməyinizi xahiş edirik”. İsrail ordusunun sözlərinə görə, hazırkı mərhələdə “hava məkanında İrandan əlavə təhlükə gözlənilmir”. Ölkə daxilində insanların sığınacaqları tərk etmələrinə icazə verilib. “Bu hücumun nəticələri olacaq. Hücum planlarımız var və lazım olan vaxtda müvafiq qərarı verəcəyik”, - Daniel Hagari əlavə edib.

Tezliklə raket hücumunun bir qurbanı haqqında məlumat daxil olub, Qəzza zolağından olan bir fələstinli raketin düşdüyü Yerixoda ölüb. İsrail Milli Təhlükəsizlik İnstitutunun (INSS) eksperti Danni Citrinoviç X sosial şəbəkəsində İranın hazırkı hücumunun aprel imitasiyasından fərqli olduğunu yazıb. O hesab edir ki, “İran bu dəfə məs-kunlaşan ərazilərə atəş açıb, buna görə də “biz yalnız İranla bağlı hadisələrin başlanğıcındaydıq. İsrail, şübhəsiz ki, cavab verəcək və bu, simvolik cavab olmayacaq”.

İranın raket hücumu İsrailin sentyabrın 30-u axşam Livanın cənubunda quru əməliyyatına başlamasından təxminən 24 saat sonra baş verib. Buna Qəzza zolağından İsrailin şimalına köçürülən 98-ci diviziyanın bölmələri cəlb olunub. Artilleriya və hava zərbələri altında 7-ci briqadanın xüsusi təyinatlıları, paraşütçüləri və zirehli texnikası hücumu keçib. IDF mətbuat xidmətinin rəsmi bəyanatında vurğulanı ki, söhbət “məqsədli hərəkətlərdən” gedir.

Qaynayan Yaxın Şərq

Dünya dərin geosiyasi dəyişikliklərə, o cümlədən Yaxın Şərqdəki diplomatik münasibətlərlə bağlı dəyişikliklərə məruz qalır. Yaxın Şərq “Amerika dünya nizamına” tabe olmaq niyyətində deyil və çoxqütblülük çərçivəsində münasibətlər qurmağa çalışır. Antonio Gramsci-nin məşhur “köhnə ölür, yeni doğulmaya bilər” kəlamının keçdiyi dəyişən dünya düzəni kontekstində Yaxın Şərqdə siyasi vəziyyət və diplomatik münasibətlərlə bağlı olanlar da daxil olmaqla, faktiki olaraq dərin geosiyasi dəyişikliklər baş verir.

XX əsrin birinci yarısına qədər region ölkələrinin əksəriyyəti Qərb müstəmləkəçiliyinin boyunduruğu altında idi. XX əsrin ikinci yarısının sonunda bölgə bu tarixi ədalətsizlikdən qurtulmuş kimi görünürdü, lakin “So-yuq Müharibə” və dünyanın iki düşərgəyə bölünməsi: Şərq və Qərb - dolayısı ilə bölgəni əvvəlki müstəvisinə qaytardı. Bu gün, Sovet İttifaqının dağılmasından və ABŞ prezidenti Corc Buşun “yeni dünya nizamı” və ya daha dəqiq desək, “Amerika dünya nizamı” adlandırdığı düsturu elan etməsindən təxminən otuz il sonra, görünür, qlobal mənərə yenidən dəyişir. Yaxın Şərq və Fars körfəzindəki vəziyyət, eləcə də region ölkələrinin həm regional, həm də beynəlxalq xarici oyunçularla münasibətləri əsas əhəmiyyət kəsb edir. Ərəb ölkələrinin iqtidarlarının az-çox Qərb düşərgəsinə, Avropaya və

ABŞ-a meyl etməsinin səbəbi keçən əsrin ortalarında qütblərinin doqmatik xüsusiyyətləri idimi?

Ərəblərin ateist kommunizmi rədd etməsi onları Sovet İttifaqının rəhbərlik etdiyi şərq düşərgəsindən xeyli uzaqlaşdırdı, baxmayaraq ki, onlar ən azı silah sahəsində ikitərəfli əlaqələri davam etdirdilər. Öz növbəsində ABŞ, Yaxın Şərq və Fars körfəzi ölkələri sülh və müharibə, iqtisadiyyat və təhsildə sahələrində sıx əlaqədə olublar. Bir çox ərəb mütərəqqi təhsil proqramları ilə nüfuzlu Qərb universitetlərində təhsil alırdı. Müasir sivilizasiyanın enerji mənbəyi hesab edilən neftin meydana çıxması ərəb ölkələrinin Avropa və ABŞ ilə əlaqələrini gücləndirdi, eyni zamanda, əslində bir tərəfə deyil, hər iki tərəfə fayda verən üzvi əlaqə yaratdı. Neft Qərbdə sənaye inkişafı, istehsal və sər-vət toplanması üçün böyük imkanlar yaratdı, həmçinin ərəb dünyasında və Fars körfəzi regionunda infrastrukturun yenidən qurulmasına və inkişafına kömək etdi.

Varşava Müqaviləsi Təşkilatı ilə NATO arasındakı münaqişə Yaxın Şərqi əhəmiyyətini artırıb. SSRİ-nin arzusu ilıq sulara çatmaq idi, I Pyotr və II Yekaterinanın dövründən bəri rus çarlarını təqib edən və bolşeviklərin təxəyyülünü qıdıqlayan bir arzu idi. Lakin üçüncü minilliyin əvvəlindən qlobal geosiyasi dəyişikliklər meydana çıxdı. Siyasi, hərbi, iqtisadi və texnoloji baxımdan qüvvələr nisbəti dəyişdi. Bu baxımdan ərəb dünyası öz mövqelərinə yenidən baxmalı, kursu tənzimləməli və qlobal qərarların qəbul olduğu paytaxtlarla məsafəni azaltmalıdır.

Rusiya demək olar ki, yeddi onillikdə paltarına yapışmış ateizm tozunu silkələdi, bu müddət ərzində dini qurum çox əziyyət çəkdi, ərəb və islam dünyasına yaxın olan ənənəvi mənəvi dəyərlərə qayıtdı. Üstəlik, Vladimir Putin prezident Boris Yeltsinin dövründə ölkədə hakimiyyəti ələ keçirməyə cəhd edən olıqarx qüvvələri bir kənara qoya bildi. Digər tərəfdən, Rusiya ordusu və müdafiə sənayesi yenidən silah bazarında par-

layır və Rusiyanın hipersəs silahları sahəsində hərbi imkanları hətta ABŞ-ı da keçə bilərdi.

Cavabı bir anlıq kənara qoyub Çinə müraciət edək. Uzaq tarixi keçmişə qayıtmaq maraqlı görünür. Ərəb-Çin münasibətlərinin dərin kökləri var və tarixi İpək Yolu bir vaxtlar ərəblərlə çinlilər arasında baş vermiş mədəniyyətləşməyə dəlalət edir. Çin, heç bir mübaligəsiz, əhəmiyyətli bir dünya gücü kimi görünür. İqtisadi nöqtəyi-nəzərdən o, Qərbi sözdə “pul saxlama” ilə hədələmək qədər irəli getdi. Çinin iqtisadi uğuru onun imperiya layihəsinin xidmətinə qoyduğu milyardlarla dollar axınını gücləndirdi. O, “sakit ekspansiya” siyasətinə uyğun olaraq səssiz, səssiz hərəkət edir.

Bu gün artıq sirr deyil ki, Çin 2030-cu ilə qədər nüvə arsenalının həcmi ən azı min döyüş başlığına çatdırmağa çalışır. Bundan əlavə, ABŞ ordusu Pekinin dəniz potensialının güclənməsindən ehtiyatlanır. Tarixi Qərb sivilizasiyası, mübaligəsiz, ciddi mənəvi və maddi böhran içindədir. Məşhur fransız filosofu Reji Debrinin dediyi kimi, quru dünyəvilik dənizlərinde boğulan Avropa, millətçiliyi canlandıran, şovinizmə qayıdan və dini köklərindən əl çəkən ifrat sağçıların yüksəlişindən narahatdır. Vandalların hücumu altına düşən Qədim Romanın taleyini təkrarlamaq riski var. Birləşmiş Ştatlara gəlincə, həm hərbi, həm də iqtisadi baxımdan güclü güc olaraq qalmasına baxmayaraq, tarixçi Artur Şpenqlerin “daxili ziddiyyətlər səbəbindən sivilizasiyanın sonu” xəbərdarlığı bizi gələcəyimizə yenidən baxmağa məcbur edir, xüsusən də ABŞ-da keçiriləcək və çoxlarının qorxacağı prezident seçkiləri ərəfəsində. Bu seçkilərdə seçicilərin səsi deyil, döyüşçülərin qanı ilə qərar verilməlidir.

Ərəb dünyası bütün beynəlxalq güclərlə münasibətlərini yenidən qurmalıdır. Siyasət bir zamanlar mövcud olan siyasi modellərə tabeçilik və ya kor-koranə heyranlıq üzərində deyil, emosiyalar üzərində deyil, ölkənin və onun vətəndaşlarının mənəfeyi üzərində

qurulur. Hakimiyyətin bir qütblünü digərinin hesabına saxlamaq təcrübənin göstərdiyi kimi pis təcrübədir. Həyat tarazlıq yaradan və bir çox imkanlar açan ikilik üzərində qurulub. Yaxın Şərq münaqişələrinə qısa nəzər salmaq kifayətdir ki, bir siyasi partnyora arxalanmağın nə qədər yanlış olduğunu başa düşək - “ağalar həmişə öz qulluqçularını məyus edir”.

Artıq heç kimə sirr deyil ki, həm Yaxın Şərq dövlətləri, həm də öz maraqları uğrunda yarışan xarici qütblərin (güclərin) regionda ziddiyyətli siyasi məqsədləri var. Bu bölgənin sakinlərinin edə biləcəyi ən yaxşı şey başqalarının fikrindən asılı olmayaraq, öz başları ilə düşünməyə başlamasıdır. Bu günlərdə, ABŞ-ın yeni prezidentinin Ağ Evə gəlişindən əvvəl belə görünür ki, çoxqütblü mühitdə ərəb strategiyasının hazırlanmasının faydalarının maksimuma çatdığı məqam məhz budur.

İsrail düşmənlərini məhv edir, İran isə vaxt qoyur

İsrail Müdafiə Qüvvələri (IDF) Hizbullah lideri Həsən Nəsrullahın ardınca Yaxın Şərqdə yəhudi dövlətinə qarşı döyüşən radikal qruplara zərbələr endirməkdə və onların liderlərini məhv etməkdə davam edir. Bazar ertəsi yeni qurban Fələstin HƏMAS hərəkatının Livandakı qərargahının rəhbəri Fəth Şərif Əbu əl-Əmin olub. Bundan əvvəl İsrail Hərbi Hava Qüvvələri Qəzza zolağına yeni zərbə endirib və son iki ayda Yəməndəki Husi qiyamçı hərəkatı Ənsar Allah hədəflərinə ilk hücumu həyata keçirib. İsrail Yaxın Şərqdə radikal qruplaşmaların arxasında duran İranın yəhudi dövləti ilə birbaşa silahlı münaqişə riskinə getmək istəməməsindən istifadə edərək, bir neçə cəbhədə rəqibləri ilə mübarizə əzmini nümayiş etdirir.

Ardı Səh. 12

Əvvəlki Səh. 11

Fələstin hərəkatı bazar ertəsi günü özünün Telegram kanalında HƏMAS-ın Livanda baş qərargah rəisi Fəth Şərif Əbu əl-Əminin ölümünü rəsmi olaraq elan edərək, hadisəni "terrorçu hava hücumu" adlandırıb. HƏMAS-ın Livandakı ən yüksək fiqurunun məhv edilməsi əməliyyatı səhər tezdən İsrail Hərbi Hava Qüvvələri Əbu əl-Əminin Fələstin qaçqınlarının Tir şəhəri yaxınlığındakı El Bass düşərgəsindəki evinə zərbələr endirdiyi zaman həyata keçirilib. HƏMAS-ın Livandakı qərargahının rəhbəri ilə birlikdə evdə onun həyat yoldaşı, oğlu və qızı olub. Hamısı ölüb.

Tire hava hücumundan bir qədər əvvəl Əl-Cəzirə bazar ertəsi gecəsi İsrailin Qəzzanın mərkəzindəki hədəflərə yeni hava zərbələri endirdiyini bildirib. Bombalama nəticəsində 30-dan çox insan həlak olub. İsrail mediasının məlumatına görə, HƏMAS lideri Yəhya Sinvar hazırda Qəzzanın yeraltı tunellərində gizlənir, raket hücumu riskini minimuma endirmək üçün tez-tez girovların yanında olur.

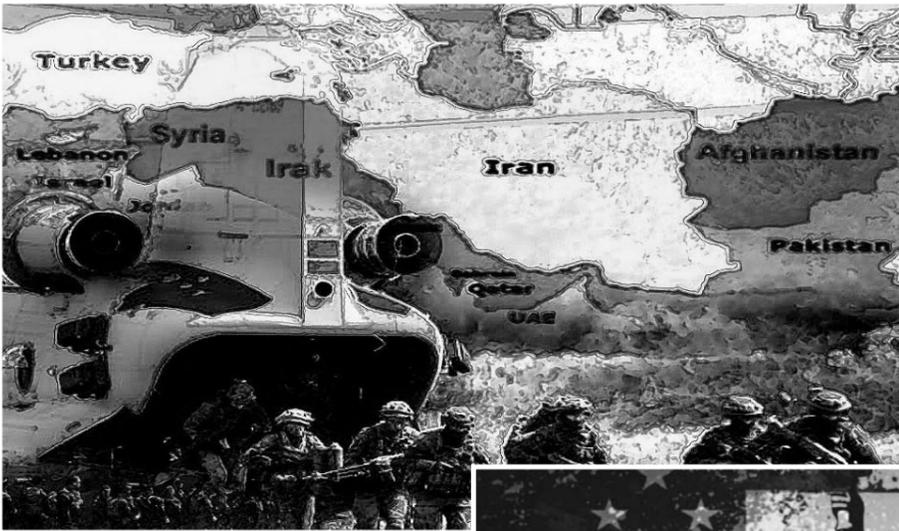
Məlumatlara görə, İDF-nin əvvəllər onu məhv etmək imkanı olub, lakin girovların ölüm riski olduğundan əmr verilməyib. Əl-Ərəbiyyə telekanalının məlumatına görə, Li-

"Qara Gün" müharibəsi

Livana hücumdan sonra İran İsrailə yüzlərlə raket atıb

hakimiyyəti üçün yeni çağırışı oldu. Prezident Məsud Pezeşkianın başçılıq etdiyi İran islahatçıları komandasını təəccübləndirən İsrailin hərəkatları Qərblə yaxınlaşma tərəfdarlarını öz ritorikasını nəzərəcərpacaq dərəcədə sərtləşdirməyə məcbur edib. BMT Baş Assambleyasına səfəri zamanı ABŞ və müttəfiqləri ilə münasibətləri normallaşdırmaq üçün addımlar atmağa çağıran prezident Pezeşkian bu dəfə Qərbin İranın təmkini qiymətləndirmək istəməməsindən hid-dətini gizlətməyib. "HƏMAS lideri İsmayıl Haniyə iyulun 31-də Tehranda qətlə yetirilməsi, İsrailin Beyrutda Hizbullahın baş katibi Həsən Nəsrullahı öldürməsi bir daha sübut etdi ki, Təl-Əviv heç bir beynəlxalq normalara riayət etmir. ABŞ və Avropa ölkələrinin rəhbərlərinin HƏMAS hərəkatının Siyasi

vanda Hizbullah lideri Həsən Nəsrullahın ləğvindən sonra onun taleyindən yayınmağa çalışan Yəhya Sinvar tez-tez yerini dəyişir. Livan və Qəzzada yeni hücumlardan bir müddət əvvəl İsrail daha bir Yaxın Şərqi cəbhəsində - Yəməndə husi üsyançıları "Ənsar Allaha" qarşı hərbi əməliyyat keçirərək hücum etmək əzmini nümayiş etdirib.

Ötən il oktyabrın 7-dən husilər fələstinlilərə dəstək nümayişi olaraq pilotsuz təyyarələr və raketlərlə İsrailə hücum etməyə çalışırlar. Onların ötən şənbə günü sonuncu hərəkatı Təl-Əvirdəki Ben Qurion hava limanına zərbə endirmək cəhdi olub. Həmin gün husilər tərəfindən "Fələstin 2" adlı raket Yəməndən atılıb və İsrail hava hücumundan müdafiə qüvvələri tərəfindən vurulub. Hücum İsrailin baş naziri Binyamin Netanyahunun Nyu-Yorkda BMT Baş Assambleyasının 79-cu sessiyasında iştirak etdikdən sonra vətənə yeni qayıtdığı bir vaxtda həyata keçirilib.

Əl-Cəzirə telekanalının məlumatına görə, ötən həftəsonu İsrail Hərbi Hava Qüvvələri Yəmənənin Əl-Hodeyda əyalətinin inzibati mərkəzində husilərin hədəflərinə silsilə hücumlar həyata keçirib. Hücumun əsas hədəfi neft çənələrindən birinin alovlandığı dəniz limanı olub - Hodeydada baş verən nəhəng yanğının görüntüləri bütün dünya televiziya kanalları tərəfindən yayımlanıb. Hücumda onlarla döyüş təyyarəsi iştirak edib; zərbələr yəhudi dövlətinin sərhədindən 1,8 min km məsafədə həyata keçirilib. İsrail ordusunun baş qərargah rəisi Herzi Halevi hücumun arxasınca getdiyini bildirib: "Biz çox uzağa necə çatacağımızı, daha da uzağa necə çatacağımızı və dəqiq zərbələrin necə verilməyəcəyini bilirik".

ABŞ və Britaniyanın ilin əvvəlində husi hədəflərinə qarşı hava hücumları Yəmən üsyançılarının İsrailə uzun məsafəli qarşidur-

malarını davam etdirmək imkanlarını zəiflətməyib. Ayrı bir AB missiyası da husilərin hücumuna məruz qalan mülki gəmilərə effektiv müdafiə təmin edə bilməyib. Bundan sonra İsrail müttəfiqlərinin öhdəsindən gələ bilmədiyini problemi həll etmək üçün öz cəhdini etməyə qərar verib.

İran Xarici İşlər Nazirliyi İsrailin Yəməndəki son hərəkatlarını kəskin şəkildə pisləyib. "Sionist rejimin Yəmənə və onun mülki infrastrukturuna hücumu BMT Nizamnaməsinin növbəti kobud şəkildə pozulmasıdır. Beynəlxalq ictimaiyyət rejimin bütün bu təcavüzkar hərəkatlarına qarşı çıxmağa borcudur", - İslam Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin sözcüsü Nasser Kanani bildirib. Onun sözlərinə görə, yəhudi dövlətinin bütün müttəfiqləri "həm Livanda, həm Fələstində, həm də Yəməndə törətdiyi hərbi cinayətlərə görə" məsuliyyət daşıyırlar.

ABŞ prezidenti Co Bayden həftə sonu Yaxın Şərqdə yeni eskalasiyanı şərh edib. Onun bəyanatında qeyd olunur ki, Vaşinqton Həsən Nəsrullahın ləğvini və İsrailin onunla döyüşən radikal qruplara qarşı digər

hərəkatlarını tam şəkildə bəyənir.

İran ağlayır və qəzəblənir

İsrailin Yaxın Şərqdə onunla döyüşən radikal qruplaşmalara qarşı fəaliyyətində nə qədər irəli gedə biləcəyi sualı, yeni reallıqları nəzərə alaraq, əsas ilhamverici və sponsor olan İranın yəhudi dövlətinə qarşı çıxmasının hansı formalarda olmasından çox asılı olacaq və buna əsasən "sionist rejim"lə mübarizə aparacaq. İslam Respublikasının Ali Rəhbəri Ayətullah Əli Xameneinin qərarı ilə bazar günündən etibarən ölkədə mərhum Hizbullah lideri üçün ümummilli beş günlük matəm elan edilib. Onunla yanaşı, İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusunun komandir müavini general-mayor Abbas Nilforuşan da Beyrutda İsrail Hərbi Hava Qüvvələrinin hücumu zamanı həlak olub.

Daha bir yüksək rütbəli iranlı hərbcinin ölüm xəbəri ölkə daxilində və İslam dünyasının anti-İsrail hissəsinin gözündə öz nüfuzlarını qorumaq zərurəti ilə üzleşən İran

Bürosunun rəhbəri İsmayıl Haniyənin Tehranda İsrail tərəfindən öldürülməsinə İranın cavab verməyəcəyi müqabilində atəşi dayandırmaq vədləri də yalandır. Onların vədləri tamamilə yalan idi və bu cür cinayətkarlara şans vermək onları daha çox cinayət törətməyə cəsarətləndirəcək", - Məsud Pezeşkian bildirib.

Bazar günü İran parlamenti qapalı iclasda Həsən Nəsrullahın qətlinə görə İsrailə qarşı "cavab və qisas" variantlarını nəzərdən keçirməyə başlayıb. Mehr agentliyinin məlumatına görə, artıq bir sıra parlamentarilər Ali Milli Təhlükəsizlik Şurasına təklif olunan müxtəlif ssenarilər təklif ediblər. Rusiyanın xarici işlər naziri Sergey Lavrov BMT Baş Assambleyasının 79-cu sessiyası-

nın yüksək səviyyəli həftəsində iştirakdan sonra keçirilən mətbuat konfransında İran ətrafında yaranmış vəziyyəti şərh edərək qeyd edib ki, bir sıra dövlətlər bu ölkəni münaqişəyə cəlb etməyə çalışırlar. Eyni zamanda, rusiyalı nazir Həsən Nəsrullahın qətlinin İran tərəfindən hər hansı bir hərəkatə gətirib çıxarıb-çıxarmayacağı sualına cavab verməyib. "İranın problemlərinə, İranın maraqlarına və İranın nə edəcəyi ilə bağlı suallara cavab verə bilmərəm. Bu, sadəcə olaraq düzgün deyil", - deyər cənab Lavrov qeyd edib.

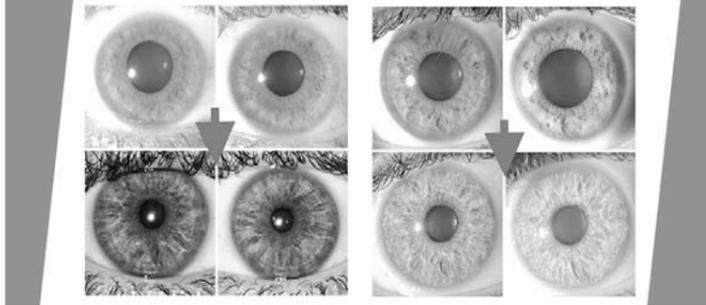
V.VƏLİYEV

Müasir tibb inqilab edir desək, bəlkə də ən doğru ifadəni işləmiş olarıq. Amma bu inqilab həmişə insanlığın xeyrinə olmur, onu da etiraf edək. Öz görünüşündən narazı olanların əl atdığı tibbi müdaxilələr hər gün daha da çoxalır. Bununla paralel, öz görünüşündən narazı olan insanların sayı da getdikcə artır. İnsanlar bir şeyin fərqi deyil ki, bu istəklərin arxasında böyük risklər də var. Son ayların populyar tibbi müdaxilələrindən biri də lazerlə göz rənginin dəyişdirilməsidir.

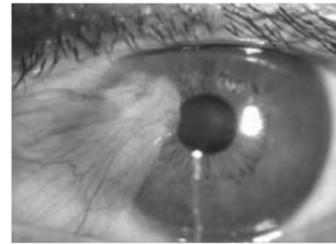
Göz rənginin dəyişməsi mümkündürmü?

Əvvəl bu sualın cavabı birmənə-

Keratopiqmentasiya: dəb sizi kor edə bilər

Mətbuata verdiyi açıqlamasında bunu belə əsaslandırır: "Gözün rənginin dəyişdirilməsinin bir neçə üsulu var. Onun tövsiyə olunan üsulu rəngli kontakt linzalar geyinməkdir. Bunun da az da olsa gözə zərəri olur. Ancaq əməliyyat vasitəsilə gözün rənginin dəyişdirilməsi cinayətdir. Dünyanın bütün inkişaf etmiş ölkələrində bu əməliyyat qadağan olunub. Bu əməliyyat nəticəsində müx-

li olaraq "xeyr" idi, amma indi gözlərə cihaz vasitəsilə müdaxilə edərək rəngini dəyişmək olur. Maraqlıdır, bunu necə edirlər? Gözə rəng verən təbəqənin adı irisdur. İris gözün şəffaf təbəqəsi olan buynuz qişasının düz arxasında yerləşən təbəqədir. İnsanın göz rəngini təyin edən əsas piqment isə melanindir. Daha az melanin gözlərin daha açıq rəngli olması deməkdir, dolayısı ilə daha çox melanin daha tünd göz rəngidir.

Yeni doğulanlarda iris nisbətən açıq rəngdə olur, lakin ilk aylarda rəng tündləşə bilər. Səbəbi də zamanla melanin piqmentinin əmələ gəlməsidir. Ancaq insanda melanin sintezinin miqdarı genetik faktorlardan asılı olduğundan, insanın göz rəngi də irsi faktorlara əsaslanıb. İrisin son tonu beş yaşa qədər, bəzi insanlarda isə 10 yaşa qədər formalaşır. Bu müddət ərzində bəndə melaninin miqdarı artır, bu da rəngin intensivliyinə təsir göstərir. Bundan sonra göz rəngi həyat boyu dəyişməz qalır. İrisin kölgəsindəki hər hansı bir dəyişiklik isə patoloji prosesin səbəbidir.

Göz başqa cür rəngləne bilərmi?

Gözün rənginin lazer üsulu ilə dəyişməsi texnikası amerikalı həkim Qreq Homer tərəfindən hazırlanıb. Göz rəngini dəyişdirmək üçün lazer texnologiyasının yaradıcısı Stroma Medical şirkəti bu əməliyyatın heç bir təhlükəsinin olmadığını iddia edir. Texnologiyanın müəllifi doktor Qreq Homer hesab edir ki, melanin piqmenti yalnız irisin yuxarı hissəsindən çıxarılır. Bununla belə, bir çox oftalmoloq şirkətin bu mövqeyi ilə razılaşmır, metodun tam təhlükəsizliyi haqqında danışmaq üçün hələ tez olduğunu deyirlər. Bu texnologiyanın yaxın tarixdə ortaya çıxdığını nəzərə alsaq, mütəxəssislər hələ bu prosedurun nəticələrinin yaxşı olduğunu iddia etməyin absurd olduğunu deyir.

Gözün rənginin tibbi müdaxilə ilə dəyişdirilməsi ideyası oftalmoloji cərrah Delary Alberto Kan tərəfindən hazırlanıb və patentləşdirilib. Lakin

bu ideya gözə implant yerləşdirilməklə rəng dəyişikliyinə nəzərdə tutulur. Əməliyyat buynuz qişası ilə iris arasında implantın quraşdırılmasını təmin edir. Prosedur ambulator şəraitdə lokal anesteziya altında aparılır, irisin dibində kəsik icra edilir. Bundan sonra, bükülmüş bir silikon o kəsikdən içəri implant yerləşdirilir, implant gözün içərisində açılır və gözünüz istədiyiniz formanı alır.

Qeyd etdiyimiz kimi, insanın göz rəngini müəyyən edən əsas faktor melanin piqmentinin miqdarıdır. Qəhvəyi gözlü insanlarda irisin daxili və xarici hissələrində çox miqdarda, açıq göz rəngi olan insanlarda isə bir neçə dəfə az olur. Rəngin doyması melaninin miqdarından asılıdır. Gözün rənginin dəyişdirilməsi zamanı lazer şüası piqmenti məhv edir, bu da irisin xarici təbəqəsində göz rənginin açılmasına gətirib çıxarır. Əməliyyatdan sonra bir neçə gün ərzində göz rəngi piqment hüceyrələrinin ölməsi səbəbindən əməliyyatdan əvvəlkindən də tünd ola bilər, amma sonra irisin nəzərəcarpacaq dərəcədə açılması baş verir. Bilmək lazımdır ki, piqment hüceyrələri bərpa olunmur.

32 min həkim "olmaz" deyir

Amerika Oftalmologiya Akademiyası, Amerika Qlaukoma Cəmiyyəti və Oftalmoloqlar Assosiasiyası sağlam gözlərə potensial zərər verə biləcəyi üçün irisin rəngini dəyişdirmək üçün estetik əməliyyat keçirməyi qətiyyətlə rədd edir. Amerika Oftalmologiya Akademiyası dünyanın ən böyük göz həkimləri və cərrahları birliyidir. Bu ilin yanvar ayında mətbuatda yayımlanan açıqlamada Amerika Oftalmologiya Akademiyasının klinik nümayəndəsi Joan Giaconi 32,000 həkimdən ibarət bu global birliyin bu əməliyyatın qəti əleyhinə olması barədə açıqlama da verdi. Akademiya göz rəngindən məmnun olmayanlar üçün yeganə təhlükəsiz üsulu linzalar hesab edir, lakin tövsiyə edir ki, göz rəngini dəyişdirməyin ən təhlükəsiz yolu rəngli kontakt linzalar üçün uyğun namizəd olub-olmadığınızı öyrənməkdir, bu linzalar yalnız təyin

edildiyi kimi taxılmalı, buraxılmalı və ixtisaslı göz sağlamlığı mütəxəssisi tərəfindən quraşdırılmalıdır.

Dünyanın ən məşhur nəşrləri bu əməliyyatın riskləri haqqında tanınmış həkimlərin açıqlamalarını yayımlayıb. "The Guardian" nəşri yazır ki, Londondakı Moorfields özəl göz xəstəxanasında məsləhətçi göz cərrahı və oftalmoloq, məşhur həkim Aleks Day bildirir ki, bu proseduru bütün ixtisaslı oftalmoloqlar zərərli hesab edir: "Böyük Britaniyada bu əməliyyat sifət zərərlərinə görə qadağandır, amma etdirmək istəyənlər başqa ölkələrə gedib edə bilərlər. Unudurlar ki, sonrakı aylarda potensial ağırlaşmalar, korluq yaşa bilərlər. Bu insanlar sağlam gözləri olan insanlardır, gözlərində heç bir problem yoxdur, amma sonra gedib sifət kosmetik səbəblərdən göz sağlamlığına və görmə qabiliyyətinə böyük və uzunmüddətli zərər verə biləcək bir prosedura etdirirlər".

Bundan sonra İspaniya Oftalmologiya Cəmiyyəti də bu prosedurdan sonra yarana biləcək təhlükələrə görə insanları xəbərdar edib. Gözlərinin rəngini dəyişmək üçün lazer texnologiyasından istifadə edənlərin kor qala bilmə təhlükəsini diqqətə çatdıran Cəmiyyət İspaniyada bu əməliyyatın kütləviləşməsi ehtimalından çəkinir. Rusiyalı məşhur oftalmoloq-cərrah Arseniy Kojuhov da bu əməliyyatın gözlərə qarşı zərərli olmasını bildirir: "Müdaxilə gözlərə və onların fəaliyyətinə gözlənilməz təsir göstərə bilər. Bu metodun kifayət qədər yeni olduğunu nəzərə alsaq, həyata keçirilən əməliyyatların nəticələri haqqında çox az məlumat və statistika var. Gözdən piqmentin çıxarılması işığa həssaslığın pozulmasına, cütgörməyə səbəb ola bilər. Katarakt, qlaukoma, görmə kəskinliyinin azalması kimi daha xoşagəlməz nəticələr də mümkündür. Bir oftalmoloq-cərrah kimi bu əməliyyatı məsləhət görmürəm".

Azərbaycanlı həkimlər nə deyir?

Tanınmış oftalmoloq Paşa Qəlinur da bu əməliyyatın əleyhinədir.

təlif göz xəstəlikləri inkişaf edir. Bir neçə ildən sonra bu əməliyyatı keçirən şəxslər görmə qabiliyyətini itirirlər. Bəzən lap görmə qabiliyyətini ən qısa vaxtda belə itirirlər. Göz ən həssas yerdir. Görmə orqanı ətraf mühit haqqında bütün duyğu üzvlərindən 90 faiz çox informasiya verir. Ona görə mən də daxil olmaqla dünyanın tanınmış oftalmoloqları bu əməliyyatın əleyhinədir".

Cərrah-oftalmoloq Cəmil Həsənov bu əməliyyatın insanları gözden əlil etdiyini deyir: "Eyni psevdooftalmoloqlar tərəfindən pul qazanmaq xatirinə insanlara necə yalan məlumatlar verildiyini çoxdan müşahidə edirəm. Həmişə ümid edirdim ki, insanlar düzgün seçim edəcəklər. Amma təəssüf ki, kifayət qədər pasiyent sadələşmə və məlumatlılığı ucubandan gözden əlil olur. Bu prosedurdan sonra xroniki quru göz, ektaziya, bulanmaya, buynuz qişanın hidropsuna və görmə qabiliyyətinin itirilməsinə gətirib çıxaran buynuz qişanın deformasiyası, yeridilən boya reaksiya kimi xroniki fotofobiya, iltihab, uveit, buynuz qişada yeni qan damarlarının əmələ gəlməsi, buynuz qişada çapıq və görmə itkisinə səbəb ola biləcək bakterial və ya göbələk infeksiyası; buynuz qişada boyanın qeyri-bərabər paylanması, boyanın gözün digər təbəqələrinə nüfuz etməsi, miqrasiya və ya boyanın gözə daxil olması səbəbindən rəngin solması, qlaukoma və tam korluq kimi problemlər yaranır.

Tibb üzrə fəlsəfə doktoru öz facebook səhifəsində yazdığı açıqlamada bildirir ki, əgər gözün rənginin dəyişməsi iltihab və ya buynuz qişanın anadangəlmə anomaliyası səbəbindən gözlərdəki anormal görünüşü, məsələn buynuz qişada bulanma və ya çapığı aradan qaldırmaq üçün edilərsə, bütün fəsadlara

belkə də göz yummaq olar: "Amma bu, sadəcə olaraq pasiyentin gözünün rəngini dəyişmək istəməsi və ısrar etməsi səbəbindən edilsə, ixtisaslı oftalmoloq tərəfindən qəbul edilərdi. Həkim ən azından, bu əməliyyatın geri dönüşünün olmaması və baş verə biləcək ağırlaşmalar barədə pasiyentə ətraflı məlumat verməlidir, nəinki, pul-qazanc xətrinə insanların arzusunda olduğu göz rəngini reklam etməlidir. Dünyanın bütün oftalmoloji cəmiyyətləri "mən gözlərimin rəngini həmişəlik dəyişmək istəyirəm" səbəbi ilə aparılan bu prosedurun qəti əleyhinədir. Bu gün mavi gözlü, sabah yaşıl gözlü, ertəsi gün qəhvəyi gözlü görünmək istəyirsinizsə, kosmetik (rəngli) kontakt linzalardan istifadə edin".

Həkim qeyd edir ki, insanları bu əməliyyata göz rənginin dəyişdirilməsi ilə bağlı internetdə yayılan reklam çarxları vadar edir: "Nəticələrini anlamayan insanlar pulsevən həkimlərin təklifi ilə bu uydurmanı qəbul etməyə başlayıblar. Geridönməz nəticə barədə xəbərdarlıq etmək üçün Amerika Oftalmoloqlar Akademiyasının hesabatına baxa bilər. Hər kəsi insanları məlumatlandırmaqla sağlam gözlərə qarşı bu xaosu dayandırmağa səsləyirəm".

Oftalmoloq-cərrah Sevda Hümətova deyir: "Fikrimcə bu əməliyyatı normal gözlərdə icra edən həkimlər özləri də bu əməliyyatın ağırlaşmaları barədə çox gözəl məlumatlıdırlar. Çünki, çox az da olsa oftalmoloji savadı olan həkim belə buynuz qişanın necə olduğunu və bu rənglərin göz üçün necə toksik olduğunu bilər. Bunu bilmək üçün tibb elmləri doktoru olmağa ehtiyac yoxdur. Amma hansı məqsədlə, hansı əsasla dünya tərəfindən təsdiq olunmamış əməliyyatı edərək kimə nəyi sübut etməyə çalışırlar?"

Biri ala deyir, biri qara göz...

İnsan orqanizminin normal fəaliyyətinə hər hansı müdaxilə həmişə təhlükə daşıyır. Əgər əməliyyat tibbi zərərdirsə, riski görə almaq olar. Amma bu, sadəcə estetik ambisiya dırsa, onda müsbət və mənfi cəhətləri ölçüb-biçməli və sağlamlığınızı riskə atmamalısınız. Göz kimi vacib orqan olduqda isə iki dəfə düşünmək lazımdır. Həqiqətən göz rənginizi dəyişdirmək istəyirsinizsə, bunu rəngli linzalarla da edə bilərsiniz, amma göz piqmenti ilə oynamaq korluğa dəvətnamə ilə çağırmaq deməkdir.

Qeyd edək ki, bir insanın göz rəngini üç amil müəyyənləşdirir. Birincisi, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi orqanizmdəki piqment miqdarıdır. Melonin nə qədər çox olarsa, iris bir o qədər tünd olur. İkincisi, irqi və etnik xüsusiyyətlərdir. Gözlərin, dərinin və saçın rəngi insanın hansı irqə mənsub olmasından asılıdır. Üçüncü amil genetikdir. Genlər uşağın hansı gözlərə sahib olacağına həlledici rol oynayır. Onların rəngini 100% proqnozlaşdırmaq mümkün olmur, lakin təqribən 75% hallarda açıq gözlü valideynlər açıq irisli uşağ dünyaya gətirirlər. Valideynlərdən ən azı birində tünd göz varsa, çox güman ki, qəhvəyi gözlü uşaqlar doğulacaq.

Gözlər insan orqanizmində ən həssas orqanlardan sayılır. Onlara münasibət də həssas olmalıdır. Ani qərarla göz rəngini dəyişdirən, qara gözlərini yaşıl etdirən, qəhvəyi gözlüdən mavi gözlüyə çevrilən insanlar bir səhər oyanıb işıqlı dünyanı görə bilməyəcəklərini o rəngli gözlərinin bir əhəmiyyəti olacaqmı?

Lalə Mehralı

Hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti ölkənin yüksəlişinin əsas şərtidir

Torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi, ərazi bütövlüyümüzün təmin olunması ilə yalnız müstəqillik dövrünün deyil, son iki əsrlik tarixinin ən şanlı salnaməsini yaradan xalqımız buna zamanın ağır keşməkeşlərindən, taleyinin bütün sınaqlarından alnıaçıq çıxması ilə nail oldu və bu nailiyyətlərində hüquqi dövlət quruculuğunun, vətəndaş cəmiyyətinin rolu xüsusilə böyükdür.

1991-ci il 18 oktyabr tarixində qəbul edilən "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi Haqqında Konstitusiyaya Aktı"nda hüquqi dövlət quruculuğunun həyata keçirilməsi, vətəndaş cəmiyyətinin qurulması öz əksini tapsa da, konkret işlər, əməli tədbirlər, həmçinin gözənlənən islahatlar xalqımızın təkidli tələbi ilə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonrakı dövrə təsadüf etdi. Ulu Öndər məhz dövlətin möhkəmlənməsi, eləcə də yüksəlişi üçün hüquqi dövlət quruculuğunun, demokratik cəmiyyət qurmağın, islahatların aparılmasının, bazar münasibətlərini tənzimləyən mükəmməl qanunların qəbul olunmasının vacibliyini ilk növbədə nəzərə almaqla, bu istiqamətdə uğurlu addımlara imza atdı, əməli tədbirlər görülməsini təmin etdi. "Azərbaycan Respublikasında demokratik hüquqi dövlət qurulmalıdır. Azərbaycan Respublika-

sı demokratiya yolu ilə getməli, heç vaxt totalitar sistemə, kommunist rejiminə qayıtmamalıdır. Azərbaycan Respublikasında siyasi plüralizm hökm sürməlidir. İnsan, söz, din, dil azadlığı bunların hamısı bərqərar olmalıdır. İnsan hüquqlarının qorunması bizim əsas məqsədlərimizdən biri, dövlət orqanlarının, hüquq-mühafizə orqanlarının əsas vəzifələrindən biri olmalıdır. Dövlətin hüquqları da qorunmalıdır. Biz iqtisadiyyatda köklü islahatlar aparıb, bazar iqtisadiyyatına keçməliyik. Bizim borcumuz bütün Azərbaycanın simasını dəyişməkdir. Azərbaycanı inkişaf etmiş, sivilizasiyalı, demokratik prinsiplərlə yaşayan bir dövlətə, cəmiyyətə çevirməliyik", deyə bəyan edən Ulu Öndər Heydər Əliyev özünün başlıca məqsədinin, amalının məhz hüquqi demokratik dövlət və vətəndaş cəmiyyəti qurmaq olduğunu cəsarətlə vurğuladı və bu məqsədinə, amalına da ən qısa zaman kəsiyində nail oldu. Bu baxımdan heç də təsadüfi deyil ki, ölkəmizdə hüquqi dövlət quruculuğu və vətəndaş cəmiyyəti məhz xalqımızın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə qayıdan Ümummilli Lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ulu Öndər Heydər Əliyevin başladığı dövlət quruculuğu prosesini Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən ardıcıl su-

rətə davam etdirilməkdədir.

İstər insanlar, istərsə də dövlətlər üçün vətəndaş cəmiyyəti və hüquqi dövlət quruculuğu öz aktuallığını qorumaqdadır. Dünyada nə qədər dəyişikliklər baş versə də, yeni prinsiplər, meyarlar, dəyərlər meydana çıxsada bu məsələ öz aktuallığını bundan sonra da qoruyacaq. İnsan hüquqlarının müdafiəsi və hüquqi dövlət prioritet məsələ olaraq Azərbaycanda da qəbul edildiyinə görə də sözügedən sahədə davamlı şəkildə, mütəmadi olaraq islahatlar aparılmaqdadır. Azərbaycan dövlətinin hər bir vətəndaşın qarantına çevrildiyinin bütün dünyada qəbul olunması heç də təsadüfi sayılmır, çünki ölkəmizdə vətəndaş cəmiyyətinin söykəndiyi əsas prinsiplərdən biri insan-vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təminatıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, vətəndaşların hüquqları və azadlıqları təmin edilmədən nə vətəndaş cəmiyyətindən, nə də hüquqi dövlətdən danışmaq olmaz və elə buna görə də dövlətimiz vətəndaş hüquqlarının, azadlıqlarının kəşiyindədir.

Hüquqi dövlət qurmaqda, vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsinə nail olmaqda hər bir cəmiyyət maraqlıdır. Azərbaycanda qanunun aliliyini təmin edən hüquqi dövlət qurulması, eləcə də vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar olması bizim üçün də, ölkə vətəndaşları üçün də qürurvericidir. İlk növbədə ona görə ki, hüquqi dövlətin və vətəndaş cəmiyyətinin olması ölkədə demokratiyanın, demokratik cəmiyyətin olduğunu təsdiq edir. Ölkəmizdə hüquqi dövlətin qurulmasına və vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar olmasına görə qürur hissi keçirməyə məhz bu baxımdan hər birimizin haqqı var. Belə bir cəmiyyətin inkişafından, yüksəlişindən əlbəttə ki, danışmağa dəyər və biz hər birimiz bu inkişafın, tərəqqinin şahidiyik.

Dövlət cəmiyyətin, cəmiyyət isə dövlətin köməyi olmadan köklü məsələləri həll edə bilmədiyi bir aksiomdur. Ona görə ki, vətəndaş cəmiyyətinin inkişaf etmiş strukturu olmadan dövlət demokratik ola bilməz, hansı ki, demokratik cəmiyyətin yeganə ümumi siyasi hakimiyyəti də məhz hüquqi dövlətdir və bu, ümumi bəşəri sərvət hesab olunur. Qanunların aliliyini təmin edən hüquqi dövlətin və vətəndaş cəmiyyətinin qurulması sağlam cəmiyyətin olduğunu təsdiq edir və belə bir cəmiyyətdə inkişafa, tərəqqiyə, eləcə də yüksəlişə ümid etməyə dəyər.

Hazırkı dövrdə işlənən mənada vətəndaş cəmiyyəti termini 18-ci əsrdən başlayaraq istifadə edilib. Ona görə ki, məhz həmin dövrdən başlayaraq vətəndaş cəmiyyəti sosial cəmiyyətin inkişafında daha yüksək pillə hesab edilməyə başlanılıb. Elə həmin dövrdən də başlayaraq vətəndaş cəmiyyətinin yaradılmasında başlıca məqsəd insanların təhkimçilikdən azad edilməsi, onların dövlətin təbəesindən şəxsi

ləyaqət hissələrinə malik olan təsərrüfat və siyasi məsuliyyət götürməyə hazır vətəndaş - mülkiyyətçilərə çevrilməsinə şərait yaratmaq olub. Vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu deyiləndə həm də demokratik dəyərlərin mövcudluğu nəzərdə tutulurdu, çünki başa düşülürdü ki, sağlam şəraitdə və sağlam şəkildə təşkil edilmiş vətəndaş cəmiyyəti həm də dövlətin gücü, inkişafı, yüksəlişi deməkdir.

Vətəndaş cəmiyyətinin inkişafına hal-hazırda ölkə rəhbəri, cənab Prezident İlham Əliyev xüsusi diqqət ayırır. Təməli Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan dövlətçilik təliminə uyğun olaraq milli mənafeələrimizin, dövlətçilik maraqlarımızın üstün tutulması Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin yürütdüyü siyasətin qayəsini təşkil edir. Azərbaycan Prezidentinin 7 dekabr 2011-ci il tarixli sərəncamı ilə təsdiq olunmuş "Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramı" insan və vətəndaş hüquqlarının müdafiəsi sahəsində aparılan ardıcıl və məqsədyönlü siyasətin parlaq nümunəsidir və ölkə rəhbərimizin siyasətinin mərkəzində insan amili durduğu günümüzün reallığıdır. Elə buna görə də cəsarətlə deyə bilərik ki, ölkəmizdə qurulan hüquqi dövlət, eləcə də vətəndaş cəmiyyəti yüksəlişimiz üçün əsas şərt hesab olunur.

İnam Hacıyev

“Qərbin Azərbaycana qarşı siyasəti heç vaxt bitməyib”

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə “Azərbaycan Respublikasının dünya birliyinə inteqrasiyası, region ölkələri və digər dövlətlərlə, beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsi” istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Müasir Dövlət İnkişafı İnstitutunun (Rusiya) direktoru Dmitri Solonnikov “Moskva-Baku” portalına müsahibəsində Qərb ölkələrindən Azərbaycana bağlı reallıqla bağlı olmayan siyasi “klişelərini” niyə getdikcə daha çox əşildirməsi barədə fikirlərini açıqlayıb. Politoloqun müsahibəsini oxucularımıza təqdim edirik.

- Biz görürük ki, Qərb ölkələri Azərbaycana münasibətdə getdikcə bir növ siyasi “klişelər” səsəndirir və bununla da, görünür, Ermənistan-Azərbaycan prosesində öz simpatiyalarını açıq qeyd edirlər. Yəni də Azərbaycanın Qarabağ ermənilərinə qarşı “təcavüzündən”, Ermənistan ərazilərinin “işğal”ı haqqında danışırlar. Makron daha bir bəyanat verdi ki, bütün beynəlxalq ictimaiyyət Ermənistanı Azərbaycandan qorumaq və dəstəkləmək üçün birləşməlidir. Kamala Harris də Ermənistanı dəstəkləyib, ermənilərin Qarabağa qayıtmalı olduğunu bildirib. Azərbaycanı tənqid edən ölkələrin siyasətini davam etdirmək olar...

- Aydın ki, Qərb öz mövqelərini və Cənubi Qafqaz üzərində nəzarəti bərqərar etmək siyasətini irəli sürməkdə davam edir. Ona görə də müəyyən dərəcədə Azərbaycanla bağlı siyasi informasiya müharibəsi bitməyib. Bəlkə də bir az səngimədi, amma bitməmişdi. Bu müharibə, ümumiyyətlə, Birinci Qarabağ müharibəsi ilə yanaşı başlandı.

Birləşmiş Ştatlar 1992-ci ildə keçmiş Sovet respublikalarına yardım göstərməyi nəzərdə tutan qonarda Azadlığa Dəstək Aktını qəbul etdikdə. Erməni lobbisinin təzyiqi ilə bu akta 907-ci düzəliş qəbul

edilmişdir ki, Bakı Ermənistanına və Qarabağa qarşı bütün blokadlara və digər hücum xarakterli güc tətbiqinə son qoymayana qədər Azərbaycan Respublikasına yardım göstərilə bilməz. Yəni, o zaman da Vaşinqton özü qərara gəlirdi ki, işğalçı Ermənistanı deyil, Azərbaycanın simasında qurbanı ittiham etmək siyasətini təbliğ edəcək. Yəni Ermənistanı stavka etdi. Və Qərb üçün faydalı olmayan məlumatlar məhz Azərbaycan ərazilərinin işğal edildiyi və Ermənistanın işğalçı olduğu, bir milyon azərbaycanlının Qarabağdan qovulduğu barədə- Qərbin 30 ilə yaxın susmağa üstünlük verdiyi məlumdur və indi də susur. Amma erməni tərəfi qurban kimi göstərilir.

Fransa da məlum səbəblərdən ölkədə nüfuzlu erməni diasporunun olması səbəbindən daha çox Ermənistanı “rəğbət bəsləyirdi”. İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra işğalçı Ermənistanı deyil, Azərbaycanın simasında qurbanı ittiham etmək siyasətini təbliğ edəcək. Yəni Ermənistanı stavka etdi. Və Qərb üçün faydalı olmayan məlumatlar məhz Azərbaycan ərazilərinin işğal edildiyi və Ermənistanın işğalçı olduğu, bir milyon azərbaycanlının Qarabağdan qovulduğu barədə- Qərbin 30 ilə yaxın susmağa üstünlük verdiyi məlumdur və indi də susur. Amma erməni tərəfi qurban kimi göstərilir.

2020-ci ildə İkinci Qarabağ Müharibəsi zamanı Qərb Azərbaycanla Ermənistan arasında hərbi əməliyyatların dayandırılmasında vasitəçilik etməyə çalışdı. Lakin o, şansını əldən verdi və sonda Rusiya iki Cənubi Qafqaz ölkəsini sülhə gətirdi. Nəticədə Qərb özünü məyus hiss etdi və daha da qəzəbləndi.

Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdikdən sonra ildən-ildə daha da güclənir. Bu, ABŞ və Fransa ilə xoşuna gələ bilməz. Üstəlik, Rusiya ilə Qərb arasında münəfişinin davam etdiyi və gələcək dünya nizamının tələyinin mahiyyətə həll olunduğu fonda, öz müstəqilliyini elan edən, geosiyasi və geoiktisadi sahədə lider kimi meydana çıxacaq ölkələri Qərb bəyənlə bilməz. Və burada Qərb Ermənistanından və onun himayədarı Nikol Paşinyandan fəal şəkildə öz aləti kimi istifadə edir. Belə görünür ki, Ermənistan iki dəfə- 2020-ci ilin payızında və 2023-cü ilin payızında ən ağır hərbi-siyasi məğlubiyyətə uğramış məğlub ölkə kimi Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan liderlərinin əldə etdiyi üçtərəfli razılaşmalara təvazökarlıqla əməl etməlidir.

Ermənistan sülh planı üzərində işləyir. Lakin biz görürük ki, İrəvan nəinki üçtərəfli bəyanatın bir çox bəndlərini yerinə yetirə bilməyib, üstəlik, ardıcıl olaraq onları təkzib etməyə çalışır. Beləliklə, Qərb Zaqafqaziyada Rusiyadan qisas almağa çalışır. Və bunu Paşinyan vasitəsilə edir. Ermənistanın baş naziri ABŞ-in ona təyin etdiyi planı ardıcıl surətdə həyata keçirir və ona əsasən nümayiş etdirməlidir ki, Rusiya, İrəvanın fikrincə, Ermənistan-Azərbaycan nizamlanma-

sında heç olmasa hansısa istiqamətdə artıq vasitəçi ola bilməz. Əslində, Yerevan bunu artıq açıqlayıb və Rusiya platformasında danışıqlar aparmaqdan imtina edir.

Biz görürük ki, Qərbdə Azərbaycanla bağlı informasiya müharibəsi, ümumiyyətlə, heç bitməyib. Və burada məsələ ədalətin harada olub-olmaması deyil. Siyasət bununla bağlı deyil. Və fakt budur ki, bu, Qərbə sərf edir. Qərbin Azərbaycanı tənqid etməsi, onu gərginləşdirməsi, Ermənistanın xeyrinə açıq bəyanatlar verməsi faydalıdır. Çünki orada Əliyevə dəstək verilməyəcək. Paşinyan isə Qərbin Cənubi Qafqazdakı problemlərini həll edən öz adamıdır ki, orada vəziyyətə Qərbin nəzarəti bərqərar olsun. Ona görə də Qərb İrəvana Azərbaycanla sülh sazişinin imzalanmasını gecikdirməyi məsləhət gördü.

Yaxşı, Zaqafqaziyada hər şey yaxşı getsə, Qərb nə qazanacaq? Heç nə. Sülh prosesini dayandırmaq onun xeyrinədir. Ermənistanı silahlandırmaq, onu özü üçün yenidən hazırlamaq, tamamilə Qərbin nəzarətində saxlamaq. Müvafiq olaraq, Ermənistan hakimiyyətinin Azərbaycanla sülh sazişi imzalaması təklifi Qərbin və İrəvanın yaxın gələcəkdə bu sülh sənədinin imzalanmamasını təmin edəcək bir vasitədir. Bu o deməkdir ki, sonsuz müzakirə etmək, boşboğazlıq etmək üçün vaxt olacaq. Ümumiyyətlə, 30 ilə yaxın Azərbaycan ərazilərinin işğalı zamanı gördüklərimiz budur. Bəli, Azərbaycan qalibdir. Amma o, əvvəllər təzyiqləndiyi kimi, davamlı olaraq təzyiqlərə məruz qalacaq. Bunu Qərbin Rusiyaya münasibəti ilə müqayisə etmək olar: hər zaman nəyəsə qarşı sanksiyalarla çıxış edir. Azərbaycan və Ermənistan sülh sazişi imzalsasa belə, İrə-

vanın ona əməl edəcəyinə zəmanət yoxdur.

Önemli olan odur ki, Azərbaycan öz ərazilərini geri qaytardı və başqalarına nümunə oldu. Lakin o, hər cəhətdən güclənməyə davam etməlidir. Bu gün qərbşönlü olan alternativ beynəlxalq təşkilatlara - BRIKS, ŞƏT-ə yaxınlaşmaqdan başqa seçim yoxdur, bu həm türk dünyasında, həm də bütövlükdə dünyada mövqelərini gücləndirmək deməkdir. Əgər Azərbaycan indi olduğu kimi öz mövqeyini gücləndirsə, müxtəlif strukturlarda gündəmi diktə etsə, təşəbbüslərlə çıxış etsə, ona təzyiqləndirilən mübarizə aparmaq imkanları daha çox olacaq. Bundan əlavə, Azərbaycan öz maraqlarını müdafiə etməli və müharibəyə hazırlaşmalı olacaq.

- Bu yaxınlarda Sergey Lavrova Əliyevlə Paşinyan arasında görüşün Rusiyada keçiriləcək MDB və BRİKS tədbirləri fonunda baş tutması ehtimalı ilə bağlı sual verildi. Nazir bildirib ki, bu, Bakı və İrəvanın istəklərindən asılı olacaq. Belə bir görüş nə dərəcədə realdır?

- Mən belə deyim: Qərb Əliyevlə Paşinyan arasında görüşlər lazım deyil ki, Cənubi Qafqazda öz mövqelərini təbliğ etsin. Əgər Qərb hesab etsə ki, Rusiya platforması bunun üçün istifadə edilə bilər, o zaman Ermənistanın baş nazirinə yaşıl işıq yandırılacaq. Görək bu yaşıl işıq yandırılacaq? Təbii ki, Qərb hesab edir ki, onların platformaları üzrə danışıqlar Ermənistanın baş nazirinin qarşısına qoyulan tapşırıqların daha tez həyata keçirilməsinə gətirib çıxara bilər. Və dediyim kimi, Paşinyan ABŞ-in regionu öz nəzarətinə götürməsi işinə töhfə verir.

Tərcümə - Elçin Bayramlı

40 yaşlı Şəmkir sakini dərmandan şoka düşüb vəfat etdi...

Şəmkir şəhər sakini dərmandan şoka düşərək ölüb. Şəmkir şəhər sakini, 1984-cü il təvəllüdü Qoşqar Əliyev sentyabrın 30-u saat 21:00 radələrində xəstəxanaya müraciət edib və ona verilən dərmanın şokundan ölüb. Rayon prokurorluğu faktla bağlı araşdırma aparır.

Kraliça II Yelizavetanın nəvəsi ana olacaq...

Kraliça II Yelizavetanın nəvəsi Biatrisin ikinci övladı olacaq. Bu barədə Bükinqem sarayı məlumat yayıb. Cinsiyyəti açıqlanmayan körpənin yazda dünyaya gələcəyi bildirilib. Qeyd edək ki, şahzadə 2020-ci ilin avqustunda Eduardo Mapelli-Mozzi ilə ailə həyatı qurub. Cütlüyün bir qızı var.

Xaçmazda iki uşaq anası intihar edib

Xaçmaz rayonunda intihar hadisəsi baş verib. "Unikal"ın xəbərində deyilir ki, rayon sakini, 2004-cü il təvəllüdü Səbinə Camal qızı Əliyeva özünü yaşadığı evin həyətidə, yardımçı tikilidən asaraq intihar edib.

S.Əliyevanın meyiti müayinə olunması üçün Səhiyyə Nazirliyinin Məhkəmə-Tibbi Ekspertiza və Patoloji Anatomiya Birliyinin Xaçmaz rayon şöbəsinə təhvil verilib. Onun iki azyaşlı uşağı olduğu bildirilir. Hadisə ilə bağlı araşdırma aparılır.

"SƏS" qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseyinov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarımızı
dərc etməyə hazırıq!

96 yaşlı sürücü cərimələndi, 103 yaşadək maşın sürə bilməyəcək...

Britaniyada Jun Mills adlı qadın avtomobil idarə edərkən səkidə bir neçə nəfəri vurub. Məhkəmə ona şərti cəza verib və o bununla da ölkədə belə cəza alan ən yaşlı insan olub. Qeyd olunur ki, 96 yaşlı Millse cərimə kəsilib və 103 yaşına qədər sürücülük hüququndan məhrum edilib./Lent.az

Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.
Şəhadətname: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az
"ƏLİNCƏ" AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ
CƏMIYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur

Tiraj: 2700